

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Andrus Ööbik

***NULLUM CRIMEN NULLA POENA SINE LEGE PÕHIMÕTE JA ÕIGUSE
TÕLGENDAMISE KLASSIKALISED MEETODID EESTI RIIGIKOHTU
PRAKTIKAS***

Magistritöö

Juhendaja
dr iur. Mario Rosentau

Tartu
2016

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
1. Klassikalised õiguse tõlgendamise meetodid.	8
1.1. Grammatiline tõlgendamine	10
1.2. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine.....	13
1.3. Ajalooline tõlgendamine.....	16
1.4. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	18
2. <i>Nullum crimen nulla poena sine lege</i> põhimõte	21
1.1. Määratletuse põhimõte.....	22
1.2. Analoogia keeld	23
1.3. <i>Nullum crimen</i> põhimõtte muud elemendid.	24
1.4. Tõlgendus meetodite kasutamise järjekord karistusõiguse kontekstis	24
3. Kohtupraktika analüüs.....	26
Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-50-13	26
Kaasus 2: RKKKm 3-1-1-125-13.....	27
Kaasus 3: RKKKo 3-1-1-119-13.....	29
Kaasus 4: RKKKo 3-1-1-112-12.....	31
Kaasus 5: RKKKo 3-1-1-33-14.....	33
Kaasus 6: RKKKo 3-1-1-40-14.....	34
Kaasus 7: RKKKo 3-1-1-93-15.....	35
Kaasus 8: RKKKo 3-1-1-14-14.....	40
Kaasus 9: RKKKo 3-1-1-23-12.....	41
Kaasus 10: RKKKo 3-1-1-103-12.....	43
Kaasus 11: RKKKo 3-1-1-21-11.....	45
Kaasus 12: RKKKo 3-1-1-40-11.....	47
Kaasus 13: RKKKo 3-1-1-54-11.....	48
Kaasus 14: RKKKo 3-1-1-57-10.....	49
Kaasus 15: RKKKo 3-1-1-84-10.....	51
Kaasus 16: RKKKo 3-1-1-71-10.....	52
Kaasus 17: RKKKo 3-1-1-29-12.....	53
Kaasus 18: RKKKo 3-1-1-3-09.....	55
Kaasus 19: RKKKo 3-1-1-17-09.....	56
Kaasus 20: RKKKo 3-1-1-46-09.....	58
Kokkuvõte	60
The principle of <i>nullum crimen nulla poena sine lege</i> and classical legal interpretation methods in the practice of the Supreme Court of Estonia	65

Kasutatud kirjandus	71
Kasutatud normatiivaktid	72
Kasutatud kohtupraktika.....	73

Sissejuhatus

Õiguse tõlgendamist on võimalik erinevat moodi liigitada ja süstematiseerida. Käesoleva magistritöös võtsin aluseks õiguse tõlgendamise klassikalised meetodid. Lähtusin sellest kuna praktiliselt igasuguse õiguse tõlgendamise puhul saame me selle viia mingi klassikalise õigusetõlgendamise meetodi alla. Tegemist on liigitusega, mis on aja proovile vastu pidanud. Selline süsteemne lähenemine annab võimaluse paremini mõista, millised olid õiguse rakendaja normiargumendid ühe või teise otsuse tegemisel. Samuti on ka Riigikohus viidanud neljale klassikalisele tõlgendusmeetodile.

Karistusnormide tõlgendamisel omab suurt tähtsust põhimõte *nullum crimen nulla poena sine lege*. Tegemist on õigusriikliku karistusõiguse alusega. *Nullum crimen nulla poena sine lege* sisaldab mitmeid allprintsiipe. See on põhimõte, mis kohustab karistusnormi täpselt määratlema, keelab analoogia kasutamise karistusõiguses, keelab kirjutamata tavaõiguse kohaldamise teo karistatavuse või karistuse raskendamise alusena. Samuti on keelatud teo karistatavaks nimetamine tagasiulatuvalt. Käesolevas töös käsitlen analoogia kohaldamise keelu ja määratletuse nõude mõju õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite kasutamisele. Seda põhjusel, et piir analoogia ja laiendava tõlgendamise vahel ei ole täpne ja kõigile arusaadav. Samuti ei ole alati selge millal kohus õigust tõlgendab ja millal asutakse seadusandja asemele, sisustades normi, mille seadusandja on kehtestanud määratletus põhimõtet rikkudes.

Riigikohtu lahendite puhul on Eestis tegemist kindlasti kõige autoriteetsemate tõlgendustega. Riigikohus lahendab asja lõplikult ja Riigikohtu lahendit ei saa enam keegi tühistada. Riigikohtu lahend on alamalseisvatele kohtutele selles kohtuasjas kohustuslik. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) ei saa tühistada Riigikohtu otsust, vaid ainult otsustada, kas Riigikohus on eksinud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹ (edaspidi EIÕK) vastu. Teiseks ei ole Riigikohtu ülesanne ainult konkreetses asjades lahendite tegemine. Riigikohus suunab oma lahenditega ka madalamate astmete kohtute praktikat. Samuti peab ka advokaat tundma lisaks kirjutatud õigusaktidele kohtupraktikat². Ilmselgelt ei oleks sellele nõudel mingit mõtet, kui kohtunik tehes otsust ei lähtuks üldse varasemast kohtupraktikast. Samuti on ka Riigikohus oma lahendites tihti viitanud oma varasematele

¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 1996, 11, 34.

² Advokatuuriseadus. - RT I, 04.03.2016, 2.

lahenditele, kus sarnaseid küsimusi on reguleeritud. Erinevalt *common law* maadest, kus õigusnorm luuakse õiguse mõistmise käigus kohtupretsedentidena, ei ole riigikohtu lahenditel üldjuhul teistes kohtuasjades seadusega võrdselt siduvust. Eesti õiguses on Riigikohtu praktika, kui õiguse allikas märgitud ainult kriminaalmenetluse seadustikus³ (edaspidi KrMS), mille § 2 lg 4 sätestab, et „Riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõusetunud seaduse kohaldamisel“. See aga ei tähenda, et muudes küsimustes ei omaks Riigikohtu lahendid sarnastes küsimustes väärtust. Alama astme kohtu poolt Riigikohtu varasema praktikaga vastuolus oleva lahendi tegemine oleks ebapraktiline. Selline lahend tühistatakse Riigikohtu poolt suure tõenäosusega. Ka Riigikohus on möönnud karistusseaduse tõlgendamisel eelmiste Riigikohtu otsuste teatud siduvust. Riigikohus leidis, et „Riigikohtu otsus ei loo materiaalõiguse kohaldamise küsimustes küll vahetult kehtivat ja teisi õiguse rakendajaid siduvat normi, kuid tõenäosus, et sarnastes asjades tehakse Riigikohtus ka edaspidi samasugune otsus, annab Riigikohtu lahendile n.ö faktilise siduvuse. Eeltoodust tulenevalt ei saa pidada aktsepteeritavaks olukorda, kus analoogilistes kriminaalasjades eiratakse varasemas kohtupraktikas juurdunud seisukohti. Selline tegevus nõrgestab õigusemõistmise autoriteeti, kahjustab õiguskindlust ning loob eeldused isikute ebavõrdseks kohtlemiseks“.⁴ Õiguskirjanduses on Riigikohtu otsuses antud tõlgendust loetud ametlikuks, mis tõlgendushierarhias peaks asuma esimesel kohal.⁵ Seega on Riigikohtu lahendite tundmine ülimalt oluline praktilises õigustegevuses.

Otsustasin sellise magistr töö teema kasuks, kuna *nullum crimen nulla poena sine lege* ja õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite omavahelisi seoseid ei ole varasemalt Eestis magistr töödes käsitletud. Teema aktuaalsus tuleneb sellest, et karistusõigusega sekkutakse kõige tugevamalt inimese privaatsfääri. Tema õigusi piiratakse, sh võidakse ka piirata tema vabadust. Lisaks on karistusel ka stigmatiseeriv toime inimesele.

Käesoleva magistr töö uurimisprobleem on, kuidas *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõte on mõjutanud Riigikohtu otsustes klassikaliste tõlgendusmeetodite kasutamist karistusõiguse eriosa normide tõlgendamisel.

Klassikaliste tõlgendusmeetoditena käsitletlen grammatilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist meetodit. Nende tõlgendusmeetodite selline järjekord vihjab ka sellele

³ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 06.01.2016, 19.

⁴ RKKKo 3-1-1-101-07 p 14.

⁵ J.Sootak (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 97,99.

kui „kinni“ on seaduse tekstis nimetatud tõlgendusmeetodid. Kui grammatiline tõlgendus lähtubki puhtalt sätte tekstist, siis objektiiv-teleoloogiline tõlgendus jõuab juba konkreetse normi tekstist tunduvalt kaugemale lähtudes seaduse enda eesmärgist ja õiguse printsiipidest.

Kuna grammatiline tõlgendus on vastab kõige rohkem normi tekstile, siis sellise tõlgendusega peetakse ka kõige kindlamalt kinni põhimõttest *nullum crimen*. Kui muude tõlgendusmeetoditega kaugenetakse normi tekstist, siis karistusõiguslikult on oluline, et ei laiendataks karistusnormi kohaldatavuse piire võrreldes grammatilise tõlgendusega. Selline tõlgendamine läheb vastuollu määratletuse nõudega ja tegemist võib olla ka analoogia keelu rikkumisega.

Riigikohus ei tohiks oma tõlgendusega tekitada ka olukorda, kus kitsendava tõlgendusega muudetakse täpselt määratletud kuriteo koosseis vähem määratletuks. Sellisel juhul võib see ikkagi tuua kaasa *nullum crimen* põhimõtte rikkumise, kuna karistusnorm peab olema täpselt määratletud, nii et isikud kellele see kehtib saaksid aru, milline tegevus on karistatav ja milline mitte.

Magistritöö teiseks eesmärgiks on välja selgitada, kas *nullum crimen* põhimõttest tulenevalt on Riigikohtu praktikas prioriteet grammatilisel tõlgendamisel ja teiste klassikaliste tõlgendusmeetodite kasutamisega ei ole tõlgendatud karistusnormi laiendavalt. Samuti uurin, kas teiste klassikaliste tõlgendusmeetodite kasutamisega on Riigikohus muutnud karistatavuse piiri ähmasemaks võrreldes grammatilise tõlgendusega leitava karistatavuse piiriga.

Eesmärgi täitmiseks püstitasin kaks hüpoteesi:

- 1) Riigikohus ei ole kasutanud teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid karistusnormi laiendavaks tõlgendamiseks võrreldes grammatilise tõlgendusega saadud normi tähendusega;
- 2) Riigikohus kasutades teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid ei ole muutnud karistusnormi vähem määratletuks võrreldes grammatilise tõlgendusega saadud normi tähendusega;

Magistritöö koostamisel on analüüsitud Riigikohtu kriminaalkolleeegiumi lahendeid aastatest 2009 kuni 2015. Samuti käsitleti teoreetiliselt õiguskirjandust. Käsitletavast probleemist lähtuvalt on magistritöö jagatud kolme peatükki. Esimeses peatükis käsitletakse klassikalisi õiguse tõlgendamise meetodeid, teises peatükis käsitletakse põhimõtet *nullum crimen nulla*

poena sine lege. Samuti leiab teises osas käsitlemist õiguse tõlgendamise meetodite võimalik hierarhia ja töö autor pakub välja *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõttega sobituva tõlgendusmeetodite järjekorra. Töö kolmandas osas analüüsitakse Riigikohtu lahendeid.

Märksõnad: Karistusõigus; seaduste tõlgendamine; kohtulahendid.

1. Klassikalised õiguse tõlgendamise meetodid.

Õiguse tõlgendamist on defineeritud erinevalt. Aulis Aarnio on pidanud oluliseks vahe tegemist seaduse tekstil ja normil. Seaduse tekst on see mida tõlgendatakse, õigusnorm aga seaduse tekstis sisalduv reegel. Tõlgendamisega selgitatakse välja normide sisu.⁶ Kuigi Raul Narits räägib õigusnormi tõlgendamisest, ei erine ka tema käsitus oluliselt A.Aarnio käsitlusest. Oluline on seaduse tekstis sisalduva seaduse mõtte väljaselgitamine.⁷ Seega on õiguse tõlgendamine ühenduslülilik seaduse teksti ja selles sisalduva reegli vahel.

Kehtiv õigus ei saa olla kunagi nii täiuslik, et seaduse sätet lugedes on alati ka koheselt selge millised on normist tulenevad õiguslikud järeloomid. Seaduse säte on oma olemuselt ju kirja pandud tekst, omades küll teatud erilist funktsiooni. Tegemist on õiguslausega, mis sisaldavad infot õiguse sisu või kehtimise kohta.⁸ Igasugusest tekstist arusaamine aga vajab arusaamist keelest. Kuid ka mingit keelt emakeelena rääkivad inimesed võivad mõista ühte ja sama lauset erinevalt. Rääkimata sellest, et lause mõte oleneb kontekstist. Nii on ka seaduse tekstiga. Seadusetekst peab olema ühelt poolt abstraktne. See on vajalik, et norm hõlmaks kõiki neid elulisi olukordi, mille reguleerimiseks ta loodud on. Teiselt poolt peab ta olema piisavalt täpne. Normist peab olema võimalik aru saada, millise elulise situatsiooni reguleerimiseks ta mõeldud on. Samuti ka seda, millised on normi rikkumise tagajärjed.

Õigusnormi abstraktsuse nõue teeb võimatuks nii täpse seaduseteksti loomise, mille puhul ei saaks seaduse rakendajal kunagi tekkida küsimus, kas konkreetne eluline asjaolu on normiga reguleeritav ja milline on õigusnormist tulenev tagajärg. Seetõttu on oht, et õiguse rakendaja ei rakenda normi õigesti. Võib-olla ei olegi alati oluline normi „õige“ rakendamine, vaid tähtis on see, et kõik mõistaksid ja rakendaksid õigusnormi ühtemoodi, sest on ju ka õiguskindlus väärtus omaette. Siin tuleb appi õiguse tõlgendamine. Nii nagu igasuguse muu teksti mõistmiseks, on ka kirjutatud õigusest arusaamiseks vaja mõista keelt ja peab teadma ka konteksti, milles norm asetseb. Seega tegelikult igasugune seadusetekstist arusaamine vajab õiguse tõlgendamist.

Õiguskirjanduses on püütud tõmmata piiri õiguse tõlgendamise ja õigusnormi standartse rakendamise vahele. Näiteks juhul, kui pikaajalisel normi rakendamisel on väljakujunenud

⁶ A.Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996, lk 129.

⁷ R.Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004, lk 145.

⁸ Narits (viide 7), lk 94.

teatud praktika, siis võiks vaadelda antud normi ühetähenduslikuna ja seega ei peaks seda normi enam tõlgendama.⁹ Nõustun siiski pigem seisukohaga, et igasugune õigusnormi rakendamine eeldab ka tõlgendamist.¹⁰ Juhul, kui riigikohus viitab oma otsuses varasemalt tehtud lahendites tehtud tõlgendustele, siis ta ju kaudselt kasutab ikkagi neid samu argumente, mis eelmistel kordadel kasutatud. Ka see eeldab ju teatud mõtlemist kas normi varasem tõlgendus ikkagi sobib konkreetsel juhtumil, või ka see otsus, et varasemalt on alati tõlgendatud normi just nii. Samuti on peetud tõlgenduse vajaduse puudumiseks ka olukorda kui norm on ühetähenduslik¹¹. Leian, et ka seadusesätte ühetähenduslikkuse kindlakstegemine nõuab teatud arusaamist sättest, ja ka see kas säte on ühetähenduslik või mitte on ju teatud tõlgendus.

Õiguse tõlgendamisel kohtuniku poolt peab olema tagatud õiguskindlus. Selleks peab tõlgendamine olema mõistetav, kontrollitav ja alluma kindlatele reeglitele.¹² Selle tagamiseks peabki tõlgendamine toimuma teatud kindlate meetodite järgi. Klassikalisteks tõlgendusmeetoditeks loetakse grammatilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist.¹³ Lisaks klassikalistele õigusetõlgendamise meetoditele on veel näiteks ametlik, konformne, ja võrdlev tõlgendamine.¹⁴

Leian, et õiguse tõlgendamise klassikalised meetodid hõlmavad, ka enamuses muid meetodeid. Selle kohta toaksin järgnevad näited.

Ametlikuks tõlgendamiseks loetakse nii seadusandja poolt seaduses antud tõlgendust, kui ka Riigikohtu poolt antud tõlgendust.¹⁵ Olukord, kus õigusnorm omandab tähenduse alles koos teiste normidega, loetakse süstemaatilist-loogiliseks tõlgendamiseks.¹⁶ Seega on seadusandja poolt antud ametlik tõlgendamine hõlmatud süstemaatilist-loogilise tõlgendamisega. Kui aga räägitakse ametlikust tõlgendusest, kui Riigikohtu poolt seadusandja volitusel teistele kohustusliku tõlgenduse andmisest, siis ei saa õiguse rakendaja seisukohast rääkida enam seaduseteksti tõlgendamisest. Sellisel juhul on kohustuslik Riigikohtu poolt antud tõlgendus ja õiguse rakendaja peab tõlgendama Riigikohtu otsuses olevat teksti, ning leidma sealt normi.

⁹ M.Luts. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? (Diskussioonist juriidilises meetodiõpetuses). *Juridica* 1996/VII, lk 348.

¹⁰ M.Sillaots. Kohtunikuõigus. *Juridica* 1998/V, lk 239.

¹¹ Luts (viide 9), lk 348.

¹² Sootak (viide 5), lk 93.

¹³ Narits (viide 7), lk 152–161.

¹⁴ Sootak (viide 5), lk 92–98.

¹⁵ Sootak (viide 5), lk 96–98.

¹⁶ Narits (viide 7), lk 153–154.

Konformseks tõlgendamiseks loetakse alamalseisvate aktide tõlgendamist kooskõlas kõrgemalseisvate aktidega.¹⁷ Leian, et sel juhul on tegemist süsteemse tõlgendamisega. Põhiseaduskonformne tõlgendamine aga võib liigituda ka objektiiv-teleoloogiliseks tõlgendamiseks. Seda juhul, kui tõlgendusargumendiks on põhiseadusest tulenevad üldised põhimõtted.¹⁸

Eeltooduga ei soovi ma küll tõestada, et lisaks klassikalistele tõlgendusmeetoditele ei tuleks mingites muudest tõlgendusviisidest rääkida. Käesoleva magistritöö kontekstis on aga oluline, et igasugune õiguse tõlgendamine on lõppkokkuvõttes võimalik viia mingi klassikalise meetodid alla.

Käesolevas töös lähtun klassikalistest õiguse tõlgendamise meetoditest järgmistel põhjustel. Esiteks seetõttu, et klassikaliste õiguse tõlgendamise klassikaliste meetoditega hõlmatakse praktiliselt kõik kohtuotsuses sisalduvad normiargumendid. Teiseks on Riigikohus ise viidanud just neljale klassikalisele õiguse tõlgendamise meetodile.¹⁹

1.1. Grammatiline tõlgendamine

Grammatiline tõlgendamine on kõige esmaseks seaduse tekstis sisalduva tähenduse ja seaduse mõttest arusaamise aluseks. Algab ju igasugune normi tähenduse kindlakstegemine selle tekstiga tutvumisest. Ei ole võimalik minna ühegi järgmise tõlgendusmeetodi juurde ilma, et poleks tutvunud normi tekstiga. Kui õigusnormi rakendaja loeb juba seaduse tekstist välja, kuidas ta konkreetsel juhul peab käituma või mis otsuse tegema, siis langeb tavaliselt ära muude tõlgenduste vajadus. Sellest tulenevalt peab seaduse tõlgendaja tundma hästi selle keele reegleid, milles seaduse tekst kirja on pandud.²⁰

Tuleb mõnda, et mõiste grammatiline tõlgendamine on mingil määral eksitav. Nagu eeltoodust näha on grammatika ainult üks osa grammatilisest tõlgendamisest. Grammatilise tõlgendamise mõiste aga tuleneb kreeka keelest *to gramma*, mis tähendab kirjapandud, mitte grammatikat lingvistilises mõttes.²¹ Lisaks terminile grammatiline tõlgendamine kasutatakse

¹⁷ Sootak (viide 5), lk 97.

¹⁸ Narits (viide 7), lk 159.

¹⁹ RKKKo 3-1-1-68-06, p 7.

²⁰ R Narits (viide 7), lk, 152.

²¹ R.Narits. Õigusteaduse metodoloogia, I. Tallinn: Avatud Eesti Fond 1997, lk 89.

semantilist ja süntaktilist tõlgendamist hõlmava mõiste tähistusena ka termineid lingvistiline tõlgendamine²², lingvistilised argumendid²³, tekstoloogilis-literaalne tõlgendamine²⁴. Sellised tähistused aitavad vältida ohtu, et grammatilist tõlgendamist mõistetakse liiga kitsalt, ainult grammatika reeglitest tulenevaks tõlgendamiseks. Küll aga tekitab jälle teistpidi segadust see, kui ühte mõistet tähistatakse erinevate terminitega. Termin grammatiline tõlgendamine kasuks räägib asjaolu, et juba Friedrich Carl von Savigny kasutas terminit grammatiline tõlgendamine²⁵, samuti kasutab Riigikohus oma praktikas sama terminit. Arvestades, et käesoleva töö eesmärgiks on Riigikohtu praktika analüüsimine kasutan ka töös läbivalt terminit grammatiline tõlgendamine.

Seega põhineb grammatiline tõlgendamine kõige otsesemalt seaduse tekstil. Seega ei vaadata grammatilise tõlgendamise juures konkreetse õigusnormi seost ülejäänud süsteemiga, ei vaadata mis oli seadusandja eesmärk normi kehtestamiseks ega ka seda, mis on selle sätte enda eesmärk.

Grammatiline tõlgendamine koosneb kahest osast. Esiteks hõlmab grammatiline tõlgendamine semantilisi argumente s.o argumente, mis tulenevad seaduse teksti sõnastusest. Teiseks hõlmab see süntaktilist argumenti ehk teksti grammatilisel struktuuril põhinevaid argumente.²⁶

Semantilise tõlgendamise puhul püütakse sisustada termineid eelkõige lähtuvalt sõna üldkeelelisest tähendusest.²⁷ Selline tõlgendamine muudab seaduse teksti arusaadavamaks ka lugejale, kellel puuduvad õigusalsed teadmised. Seadused kehtivad kõigile ja on täiesti mõistetav, et üldjuhul peaks seaduse tekst olema mõistetav tavalisele lugejale ilma, et ta peaks juristi abi kasutama. Muidugi on olemas teatud spetsiifilised valdkonnad, mille reguleerimisel kasutatakse ka spetsiifilisi termineid. Selliseid seaduseid üldjuhul ei pea ka enamus inimesi lugema, neil puudub selleks vajadus. Kairistusõiguse kontekstis peab arvestama siin seda, et karistusõigus toob inimesele kõige karmima tagajärje – karistusõigusliku vastutuse. Seega peaksid ka karistusõigusega sätestatud keelud olema kõigile arusaadavad. Kuid vahel

²² E.Röss. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamisest Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas: Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2014, lk 15.

²³ R.Alexy Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Juridica 2001/Eriväljanne, lk 5–96.

²⁴ R.Maruste Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 132.

²⁵ M.Luts. Friedrich Carl von Savigny (1779-1861) meetodi- ja süsteemiõpetus: kaitstud 30. septembril 1993 Tartu Ülikooli magistriväitekirjana. Tartu: Fontes Iuris 1994, lk 58.

²⁶ M.Ernits. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas. Juridica 2010/IX, lk 671.

²⁷ Aarnio, lk 200.

reguleerib karistusõigus väga spetsiifilist ala. Sel juhul ka seal kasutatavad terminid ei ole üldkeeles levinud või on nende tähendus erinev üldkeelelisest mõistest.

Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri²⁸ (edaspidi HÕNTE) määratleb samuti nõudeid terminite kasutamisele seaduseelnõu tekstis. Eelkõige peab kasutama kehtivas õiguses ja reguleeritavas valdkonnas enamlevinud termineid. Uute terminite kasutamine on lubatud juhul, kui esimest korda reguleeritakse õiguslikult mingit valdkonda, kus vastavat terminit kasutatakse. Samuti võib uue termini kasutusele võtta juhul, kui termin vastab paremini HÕNTE-s sätestatud eelnõu selguse nõudele.²⁹ Leian, et viimasel põhjusel uue termini kasutusele võtmisel peab väga hoolikalt kaaluma, kas see on ikkagi põhjendatud. Kui seaduses on eksitavat terminit kasutatud teatud tähenduses, siis hakatakse seda ka reaalses elus selles tähenduses kasutama. Uue termini kasutusele võtmine võib aga tekitada segadust.

Grammatilise tõlgendamise süntaktiline pool aga vaatab lauseehitust ja kirjavahemärke. Teda tuntud on lause „armu anda, mitte maha lasta“, kus ainult koma tõstmisega ühe sõna võrra muutub lause tähendus vastupidiseks. Selline näide ei ole elust enesest aga ikkagi võib ka ühe kirjavahe märgi valesse kohta sattumine muuta lause tähendust. HÕNTE sätestab, et „seaduseelnõu keelekastus peab vastama eesti kirjakeele normile“.³⁰ Sellest tulenevalt saab eeldada, et ka seaduseks saanud tekstis on lähtutud eesti keel grammatikast. Seega seaduseteksti lugemisel tuleb väga hoolikalt jälgida kogu lause grammatikat.

Grammatilise tõlgendamise üheks põhimõtteks on see, et seaduseteksti kõigil osadel on mingi tähtsus. Ühtegi sõna ei ole sinna lisatud niisama.³¹ Seega ka tõlgendamisel tuleb lähtuda sellest, et seadusetekstis oleval igal sõnal on tähendus.

Seega on grammatiline tõlgendamine kogu tõlgendamise alus. Sellest alustatakse normiga tutvumist ja see seab piirid sellele, mis on normi sisuks. Seaduse teksti abil toimub kommunikatsioon seadusandja ja seaduse rakendaja vahel.³² „Keel on esimene ja oluline eeldus õiguse kehtimise jaoks“.³³ Siit tuleneb seadusandjale kohustus võimalikult täpselt sõnastada seadused.

²⁸ Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. VVm – 22.12.2011 nr 180. - RT I, 29.12.2011, 228.

²⁹ HÕNTE § 17.

³⁰ HÕNTE §15 lg 1.

³¹ Aarnio, lk 200.

³² Narits (viide 21), lk 75.

³³ P.Schiffauer. Wortbedeutung und Rechtserkenntnis. Berlin: 1979, lk 145 jj (viidatud: R.Narits. Õigusteaduse metodoloogia, I. Tallinn: Avatud Eesti Fond 1997, lk 77).

1.2. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine kujutab seaduse tekstide vaheliste seoste leidmist. Konkreetsetes paragrahvis sisalduvast mõttest arusaamiseks on vaja leida seoseid teksti teiste osadega. Tihti tuleneb sellise seoses leidmise vajadus otseselt seaduse tekstist, seda näiteks viiteliste normide puhul. Kuid samuti on ka norme milles ei ole otseselt viidet teistele normidele, küll aga selgub paragrahvi teksti mõte alles seoses teiste normidega. Sellisel juhul peab normi kohaldaja suutma leida ka selle seoses mida otseselt kirjas ei ole. Süstemaatilis-loogilisse tõlgendamisse kuulub ka selle puhtalt loogiline pool, see on selline tõlgendamine, kus tõlgendaja teksti analüüsimisel kasutab puhtalt loogikavõtteid.³⁴

Seaduse koostamisel tuleb vältida mõtetuid kordusi, viidates vajadusel seaduse teisele sättele või ka mõne teise seaduse sättele. Samuti võidakse viidata seaduse struktuuriosale, teisele õigusaktile või ka õigusakti liigile.³⁵ Selline viitamine hõlbustab seaduse lugemist ja sellest arusaamist. Viitamine aga toob meid koheselt grammatilise tõlgendamise juurest süstemaatilis-loogilise tõlgendamise juurde. Selleks, et sisustada mingit õigusnormi, on vaja teada ka teiste normide sisu. Sellist viidete baasil normi selgitamist võikski nimetada esmaseks süstemaatilis-loogiliseks tõlgendamiseks.

Nagu grammatilise tõlgendamise juures juba sai öeldud, on oluline terminite kasutamine võimalikult ühetähenduslikuna. Selle tagamiseks on võimalik määratleda mõiste seaduses.³⁶ Selliste legaaldefiniitsioonidest tulenevate mõistete kasutamine on oma olemuselt samuti süstemaatilis-loogiline tõlgendamine.

Väga tihti aga puudub seaduses nii täpne mõiste definiitsioon, kui ka normi tekstis konkreetsed viited teistele sätetele. Sellele vaatamata võib normi mõte selguda alles lähtuvalt seaduse teistest sätetest. Seejuures on vajalik jälgida ka seaduse ülesehitust, näiteks üld- ja eriosa olemasolu.³⁷ Ka karistusseadustiku³⁸ (edaspidi KarS) ülesehitus on selline, et mõistmaks milline keelunorm sisaldub eriosa dispositsioonis, on vajalik pöörduda üldosa normide poole. Üldosa normid sätestavad üldise teo karistatavuse alused, olles teatud raamistikuks eriosa

³⁴ Narits (viide 7), lk 153–154.

³⁵ HÖNTE § 28

³⁶ HÖNTE § 18

³⁷ R.Maruste. Põhiseadus ja selle järelevalve: Võrdlevad selgitused. Kommentaarid. Tekstid. Tallinn: Juura 1997, lk 137.

³⁸ Karistusseadustik. - RT I, 17.12.2015, 9.

paragrahvidele. Näiteks ei sisalda eriosa paragrahvid üldjuhul viidet sellele, kas vastav tegu on karistatav tahtluse või ettevaatamatude vormis. Üldosast aga selgub, et kuriteona on karistatav üldjuhul ainult tahtlik tegu. Ettevaatamatusest toimepandud kuritegu on karistatav aga ainult juhul, kui seda näeb otseselt ette eriosa säte.³⁹ Väärteo toimepanemisel on üldjuhul karistatav nii tahtlus, kui ka ettevaatamatus.⁴⁰ Seega moodustab karistusseadustik teatud keeruka süsteemi, millel on oma sisemine loogika.

Eelnevad näited süstemaatilis-loogilisest tõlgendamisest on üldjuhul lihtsamad variandid, kus tähelepanelikult seadust lugedes on võimalik jõuda õige tulemuseni. Teatud juhtudel selgub aga seaduse mõte alles läbi teatud sisemiste varjatud seoste.⁴¹ Näiteks võib tuua jällegi tahtliku ja ettevaatamatu teo karistatavuse. Nagu öeldud KarS-i üldosa säte määrab, et väärtegu on karistatav ka ettevaatamatusest. Sellest võiks järeldada, et ka KarS § 218 lg 1 koosseis, mis näeb ette karistuse varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, on rakendatav ka juhul, kui tegu on toimepandud ettevaatamatusest. Tegelikult tuleb aga ka selle sätte tõlgendamisel sisustada seda nii, et kõigepealt peab olema täidetud vastava kuriteo koosseis ehk siis tegu peab olema toimepandud tahtlusest ja alles siis, kui see koosseis on täidetud saab minna KarS § 218 juurde. Seega KarS § 218 lg 1 ei ole rakendatav ettevaatamatuse korral.⁴²

Vahel selgub normi mõte alles vaadates tema asukohta seaduse struktuuris⁴³. Selle näitena võiks tuua KarS § 402¹ lg 1. Nimetatud säte näeb ette karistus keelatud annetuse tegemise või vastuvõtmise eest. Selline sõnastus annab aluse arvata, nagu oleks karistatav igasugune keelatud annetuse tegemine suures ulatuses, olenemata sellest, kust see keeld tuleb. Kuna aga nimetatud paragrahv asetseb KarS-i 21. peatüki 8. jaos pealkirjaga erakonnalased süüteod, siis on selge, et tegemist saab olla ainult erakonnale tehtud annetusega.

Õigusaktide puhul on ka teatud omavaheline hierarhia. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine hõlmab endas ka teatud õigusaktide hierarhiat määravate printsiipide rakendamist.

- 1) *Lex superior derogat legi inferiori* - kõrgemal hierarhilisel positsioonil olev akt tühistab madalamal positsioonil oleva akti. Seega näiteks seaduse ja määruse vastuolu korral tuleb lähtuda seadusest.

³⁹ KarS § 15 lg 1.

⁴⁰ KarS § 15 lg 3.

⁴¹ Maruste (viide 24), lk 135.

⁴² RKKKo 3-1-1-81-06, p 9,10.

⁴³ Sootak (viide 5), lk 95.

- 2) *Lex posterior derogat legi priori* - hilisem seadus muudab kehtetuks varasema seaduse. See tähendab, et kahe hierarhiliselt ühel tasandil oleva õigusakti vastuolu korral rakendatakse hilisemat õiguakti.
- 3) *Lex specialis derogat legi priori* – spetsiaalne seadus tühistab üldseaduse. Sellest põhimõttest tulenevalt rakendatakse erinormi ja üldnormi vastuolu korral erinormi.
- 4) *Lex posterior generalis non derogat legi priori specialis* – hilisem üldseadus ei tühista varasemat eriseadust. Seega varasema erinormi ja hilisema üldnormi vastuolu korral rakendatakse varasemat erinormi.

Sellised põhimõtted tulevad rakendamisele muidugi juhul, kui õigusaktis ei ole antud kindlaid reegleid nende vastuolude puhul käitumiseks.⁴⁴

R.Narits on selliseid põhimõtteid lugenud objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise hulka kuuluvaks, kuna tegemist on printsiipidega⁴⁵. Leian, et nende printsiipide puhul on tegemist niivõrd oluliste ja loogiliste põhimõtetega, et nad peaksid kuuluma loogiliste argumentide, mitte printsiipide hulka, mida tuleks omavahel kaaluda.

Karistusõigus seab *Lex posterior derogat legi priori* printsiibi rakendamisele teatud eripärased piirid. Karistust kergendaval seadusel on tagasiulatuv jõud. Karistatavaks kuulutamisel ja karistuse raskendamisel aga tagasiulatuvat jõudu üldjuhul ei ole.⁴⁶

Süsteemaatilis-loogiline tõlgendamine sisaldab endas ka puhtalt loogilisi argumente. Näiteks võib seaduse tõlgendaja normis oleva mõiste avamiseks kasutada puhtalt loogika võtteid⁴⁷. Siia alla saab välja tuua ka *argumentum a priori* põhimõtte. Tegemist on kahe loogilise tõlgendamise põhimõttega. Esiteks kui seaduses lubatud tegu, mis on suurem pahe kui käsitletav pahe, siis ka see peab olema lubatud ja vastupidisena kehtib see põhimõtte keelatud teo suhtes. Teiseks kui järeldus viib absurdini, näiteks isik on kohustatud toimepanema kuriteo, siis sellist normi ei saa rakendada.⁴⁸

⁴⁴ Aarnio, lk 199.

⁴⁵ Narits (viide 7), lk 159.

⁴⁶ KarS § 5.

⁴⁷ Narits (viide 7), lk 154.

⁴⁸ Aarnio, lk 201.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et süstemaatilis-loogiline tõlgendamine ei ole seotud puhtalt seaduse tekstiga nii palju, kui grammatiline tõlgendamine. Tegemist on aga siiski tõlgendamisega seaduse tekstist lähtuva tõlgendamisega.

1.3. Ajalooline tõlgendamine

Ajaloolise tõlgendamisega püütakse välja selgitada, milline oli seadusandja ajalooline tahe normi kehtestamisel. Tõlgendamisel lähtutakse sellest, mis oli seadusandja eesmärgid ja ettekujutused normist selle loomisel. Ajalooline tõlgendamine on teleoloogiline, kuna ta on suunatud reguleerimise eesmärkide ja põhiideede teada saamisele.⁴⁹

Ajaloolist tõlgendamist on tähistatud erinevalt. Näiteks on nimetatud ajaloolist tõlgendamist geneetiliseks.⁵⁰ Kuna ajalooline tõlgendamine on tahte tõlgendamine s.o teleoloogiline tõlgendamine⁵¹ ja subjektiivne tõlgendamine, kuna püütakse välja selgitada seadusandja ajaloolist taht⁵². Seetõttu nimetatakse ajaloolist tõlgendamist ka subjektiiv-teleoloogiliseks tõlgendamiseks.

Seadusandja ajaloolise tahte väljaselgitamiseks on mitmeid erinevaid viise⁵³. Nende viiside puhul ei ole võimalik tuua välja, et oleks olemas mingi hierarhiline järjekord. Konkreetse viisi kasutamine oleneb muuhulgas ka ajalooliste allikate kättesaadavusest.

Üheks ajaloolise tõlgenduse viisiks on tõlgendamine läbi selle, et milline on ajalooliselt sätte kujunemine. Selleks vaadatakse, kuidas sätet on muudetud, milline on kehtivale regulatsioonile eelnev regulatsioon ja võrreldakse neid omavahel mõistmaks seda, miks oli regulatsiooni muudetud.⁵⁴

Teiseks võidakse uurida seaduse vastuvõtmisele eelnenuid ametlikke dokumente. Näiteks võrrelda seaduseelnõu ja kehtestatud seaduse tekste ja neis leiduvatest erinevustest leida põhjusi, miks üks või teine säte on täpselt nii sõnastatud nagu ta on. Samuti saab uurida eelnõu seletuskirja, kus on üldjuhul pikemalt lahti seletatud mis eesmärgil seadusandja selle

⁴⁹ Narits (viide 7), lk 155.

⁵⁰ Sootak (viide 5), lk 95.

⁵¹ Narits (viide 7), lk 157.

⁵² Ernits (viide 26), lk 667.

⁵³ Narits (viide 7), lk 155.

⁵⁴ Narits (viide 7), lk 155.

seaduse vastu võttis ja millist eesmärki oli konkreetne säte seaduses täitma mõeldud. Kuigi seletuskiri koostatakse üldjuhul seaduseelnõu välja töötanud ministeeriumi poolt, lähtub ka parlament seaduse vastuvõtmisel sellest. Seega on ka seaduseelnõu seletuskiri ajaloolise tõlgendamise seisukohalt oluline. Lisaks sellele on võimalik leida ajaloolise seadusandja tahet ka parlamendi istungite protokollidest. Samuti omavad seoses ajaloolise tõlgendamisega tähtsust ka muud parlamendi ja valitsusasutuste dokumentid.⁵⁵

Samuti on võimalik leida ajaloolise tõlgendamise juurde käivaid argumente mitteametlikest dokumentidest. Näiteks valitsus ja parlamendiliikmete avaldatud seisukohad. Seaduseelnõu vastuvõtmisele võib eelneka ka avalik arutelu. Seetõttu võib leida tõlgendamiseks olulisi seisukohti sel ajal ilmunud ajakirjandusest, eelkõige juriidilisest kirjandusest.⁵⁶

Teiseks probleemiks on see, et ei ole võimalik kindlaks teha milline tegelikult oli seadusandja ajalooline tahe. Saamaks teada milline on kellegi tahe, oleks ju kõigepealt ära määratleda, keda lugeda seadusandjaks. Seadusandja puhul saame me Eestis rääkida eelkõige Riigikogust. Aga millest koosneb Riigikogu tahe? Kas kõigi seaduseelnõu poolt hääletanud Riigikogu liikmete tahe kokku? Ei ole meil ju kunagi võimalik selgitada välja, milline on iga parlamendiliikme tahe seaduse vastuvõtmisel. Ilmselt on igal parlamendiliikmel erinev arusaamine konkreetsest seadusest. Mõni on seaduseelnõuga tutvunud rohkem mõni vähem. Samuti võidakse juba seaduse vastuvõtmisel olla olukord, kus ühte sätet tõlgendatakse erinevate riigikoguliikmete poolt erinevalt. Isegi siis, kui küsimust on käsitletud eelnõu seletuskirjas võib see arusaam olla erinev, sest ka seletuskiri on tekst mida tõlgendatakse. Kui aga seda vastuolu seaduse ettevalmistamisel ei avastata võib juhtuda, et erinevatel riigikoguliikmetel ongi erinev tahe seaduse vastuvõtmisel. Seega jääb ajalooline tõlgendusmeetod ikkagi rohkem või vähemal määral oletuseks, milline oli seadusandja tahe. See muidugi ei tähenda, et ajalooline tõlgendusmeetodist tuleks üldse loobuda. Seda kindlasti mitte, kuid tuleb arvestada, et mitte igasugune eelpool mainitud viis annaks meile täpse teadmise seadusandja eesmärgist.⁵⁷

Ajaloolise tõlgendamisel peab arvestama, et tegemist on eelkõige abistava tõlgendusmeetodiga. Seaduse tõlgendamine peab ju lähtuma ikkagi eelkõige antud ajast ja ruumist, kus seadust rakendatakse. Seetõttu on tänapäeval peetud olulisemaks õigusaktile

⁵⁵ Narits (viide 7), lk 155.

⁵⁶ Narits (viide 7), lk 156.

⁵⁷ M.Sillaots. Kohtuniku vabadusest seadusenormi mõtte avamisel. *Juridica* 1998/I, lk 21.

eelnevate allikate analüüsimise asemel analüüsida pigem akti vastuvõtmisele järgnevat rakenduspraktikat.⁵⁸

Võrreldes grammatiline või süstemaatilis-loogiline tõlgendamisega ei ole ajalooline tõlgendamine seotud seaduse tekstiga. Ka ajalooline tõlgendamine lähtub tekstist, aga see on muude allikate tekst. Seega tekitab ajaloolise tõlgendamise korral oht, et karistusnormi tõlgendatakse laiendavalt võrreldes grammatilise tõlgendusega saadud tulemusega.

1.4. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise põhisisuks on normi enda otstarbe kindlakstegemine. Kui ajalooline tõlgendamine tegeles ajaloolise seadusandja eesmärgi kindlakstegemisega, siis objektiiv-teleoloogilise tõlgendamisel tõlgendatakse normi seaduse objektiivsetest eesmärkidest tulenevalt. Nendeks objektiivseteks eesmärkideks on näiteks rahu ja julgeoleku kindlustamine, vaidluste õiglane lahendamine, sotsiaalne võrdsus jms.⁵⁹

Objektiiv-teleoloogilisel tõlgendamisel on kaks tõlgendamiskriteeriumi. Esiteks on objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine seotud reguleeritava eluvaldkonnaga, s.o nende faktiliste asjaoludega, mida seadusandja muuta ei saa. Teiseks on olemas õiguse printsiibid. Need kriteeriumid on objektiiv-teleoloogilised, kuna nad on objektiivselt olemas, isegi juhul, kui seadusandja ei ole nendest teadlik. Lisaks peaks õiguslik regulatsioon olema asjakohane.⁶⁰

Peamiseks õiguse eesmärgiks on õigluse idee. Sellest tulenevad objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise jaoks eelkõige olulised kaks põhimõtet. Esiteks *ius commutativa* ehk võrdsete võrdne kohtlemine. Teiseks põhimõtteks on *justitia cernitur in suum cuique tribuendo* ehk igäühele oma. Kuid vähemtähtsad ei ole ka õiguse põhimõtete ja printsiipide arvestamine tõlgendamisel. Printsiipidel on olenevalt reguleerimisaladest erinev kaal ja seda on ka tõlgendamisel vaja silmas pidada. Printsiibid on seaduse tõlgendajale väärtusmastaapideks ning moodustavad otsustamisel vajaminevast baasist ühe osa.⁶¹

⁵⁸ Maruste (viide 24), lk 139.

⁵⁹ Narits (viide 7), lk 157

⁶⁰ Narits (viide 7), lk 157,158

⁶¹ Narits (viide 7), lk 158

Teatud printsiibid tulenevad põhiseadusest. Nimetatud printsiibid ja põhimõtted leitakse üldjuhul konstitutsioonide põhiõigustele ja vabadustel pühendatud osadest. Eesti õigussüsteemis on need leitavad põhiseaduse II ptk-s sätestatud põhiõigustes ja vabadustes. Tegemist on printsiipidega, mis on põhiseaduskonformse tõlgenduse kriteeriumiteks.⁶²

Grammatiline, süstemaatilis-loogiline ja ajalooline tõlgendusmeetod on poliitiliselt pigem neutraalsed. Kuid objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise puhul muutub väga oluliseks ka poliitiline süsteem. Milline on normi eesmärk täna on ju seotud ka tänaste poliitiliste suundumustega. Objektiiv-teleoloogilisel tõlgendamisel kaalutakse erinevaid väärtusi ja otsustatakse, milline väärtus on kaalukam konkreetses aegruumi punktis. Selline otsus oma olemuselt on aga poliitiline. Seega kohtunikud ja riigiametnikud, kes peavad seadusi rakendama poliitiliselt sõltumatult, teevad seda ikkagi teatud poliitilisi eesmärke silmas pidades. Tegemist ei tohiks kindlasti olla päevapoliitiliste eesmärkide silmas pidamisega. Seaduste rakendajad peaksid lähtuma sellistest üldistest poliitilistest põhimõtetest, nagu õigusriigi ja demokraatia põhimõtted.⁶³

Tänapäevases väärtusjurisprudentsis peetakse objektiiv-teleoloogilist tõlgendust domineerivaks. Eriti oluliseks loetakse objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist põhiõiguste ja vabaduste sisustamisel. Põhiseaduse objektiiv-teleoloogilisel tõlgendamisel tekib küsimus, millal võiks põhiseadust tõlgendada laiendavalt ja millal kitsendavalt. Selle küsimuse lahendamisel on soovitatud orientiiriks põhimõtet *in dubio pro libertate* s.o kahtluse korral vabaduse kasuks. Sellest tuleneb põhimõte, et pigem peaks isikute õigusi tõlgendama laiendavalt ja riigi õigusi kitsendavalt.⁶⁴

Kui põhiseaduse tõlgendamisel on *in dubio pro libertate* näol tegemist orientiiri ja soovituselise, siis karistusseaduse tõlgendamisel on väga oluliseks ja pigem karmiks reegliks põhimõte *nullum crimen nulla poena sine lege*. Sellest põhimõttest lähtuvalt ei saa objektiiv-teleoloogilise tõlgendamisega tõlgendada karistusnormi laiendavalt võrreldes grammatilise tõlgendusega saadud normi tähendusega.⁶⁵

⁶² Narits (viide 7), lk 157–160.

⁶³ E. Levits. Interpretation of Legal Norms and the Notion of „Democracy“ in article 1 of the Constitution. *Latvian Human Rights Quarterly* 1997/I, lk 58-59.

⁶⁴ Maruste (viide 37), lk 138–139.

⁶⁵ M.Luts. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. *Juridica* 1998/III, lk 114.

Objektiiv-teoloogilised argumendid ei sõltu mitte niivõrd seaduse tekstist, vaid seaduse rakendaja hinnangust. Sellest, mida normi rakendaja peab normi rakendamise taustsüsteemis kõige õiglasemaks. Karistusseadustiku kontekstis on oluline, et selline tõlgendamine ei laiendaks liigselt normi kohaldamisala, minnes vastuollu analoogia kohaldamise keeluga.

2. *Nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõte

Karistusõigusega on seotud sellised mõisted nagu aktsessoorsus ja fragmentaarsus. Karistusõiguse aktsessoorsus tähendab seda, et karistusõigus ei loo ise õiguskorda. Karistusõigus leiab juba eest olemasoleva õiguskorra ja kaitseb seda. Fragmentaarsus karistusõiguse puhul tähendab aga seda, et mitte kõik õiguskorra rikkumised pole karistatavad. Nii aktsessoorsus kui ka fragmentaarsus on mõlemad seotud *ultima ratio* põhimõttega. *Ultima ratio* põhimõttest lähtuvalt on karistusõiguslik sekkumine õiguskorra tagamise viimane vahed. Seega kaitstakse karistusõiguslikult ainult neid hüvesid, mis on niivõrd olulised ja mille muul viisil kaitsmine ei anna piisavalt tulemit.⁶⁶

Eeltoodust tulenevalt on ka karistusõiguse tõlgendamisel kohtunikul teistsugune roll kui näiteks eraõiguses. Eraõiguses peab üldjuhul kohus mingi lahendi tegema kas ühe või teise poole kasuks. Vajadusel saab tsiviilasja menetlev kohtunik lähtuda tavast⁶⁷, kohaldada analoogiat, lähtuda seaduse eesmärgist⁶⁸ või lähtuda seaduse või õiguse üldisest mõttest⁶⁹. Karistusõiguses ja kriminaalmenetluses kohtul sellist otsustamise kohustust ei ole.

Karistusseaduse tõlgendamisel on väga oluline roll *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõttel, mis määrab ära mitmeid piire, millest üleastumine on keelatud. Põhimõtte *nullum crimen, nulla poena sine lege* sõnastas P. J. A. von Feuerbach, kes oli saksa klassikalise kriminaalõiguse koolkonna rajaja. Eesti keelde võiks selle lause tõlkida nii - ei ole kuritegu ega karistust ilma seaduseta. Tegemist on õigusriikliku kriminaalõiguse põhiprintsiibiga. Aja jooksul on kaotsi läinud Feurbachi sõnastuse lõpust sõna *stricta* – selge. Seega saab karistamise aluseks olla ainult selge seadus.⁷⁰

Eestis oli karistusõigusesse *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõtte sisse toodud juba 1920. aasta põhiseaduse⁷¹ §-ga 9 mis sätestas „Eestis ei või karistada kedagi tema teo pärast ilma, et see tegu karistusvääriliseks oleks tunnistatud seaduses, mis enne selle teo

⁶⁶ J.Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 44–45.

⁶⁷ TsÜS § 2 lg 1.

⁶⁸ TsÜS § 3.

⁶⁹ TsÜS § 4.

⁷⁰ Luts (viide 9), lk 348.

⁷¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Asutava kogu poolt 15. juunil 1920 a. vastuvõetud. - <https://www.riigiteataja.ee/failid/EVPS1920.pdf> (30.04.2016).

kordasaatmist maksma hakanud“. Täna kehtivas põhiseaduses⁷² on *nullum crimen* põhimõte sätestatud §-s 23.

KarS näeb ette karistusseaduse tagasiulatava jõu keelu, karistamise ainult seaduse alusel ja keelab analoogia kasutamise. Põhimõttest *nullum crimen nulla poena sine leges* tulenevat määratletuse nõuet aga seal sätestatud ei ole. Seda põhjendati KarS-i loomisel sellega, et määratletuse põhimõte on nõue seadusandjale. Seega peab määratletuse nõue tulenema põhiseadusest.⁷³

1.1. Määratletuse põhimõte

Määratletuse põhimõte kohaselt peavad karistatav tegu ja karistus olema seaduses täpselt määratletud. Seetõttu ei tohi karistusseaduses esineda teokoosseise, mis on ebamäärased.⁷⁴

Karistusõigusliku määratletuse põhimõtte sätestab põhiseadus. Määratletuse põhimõtet on tuletatud kahest põhiseaduse sättest. PS § 23 ja § 13 lg 2. Esimene neist sätestab mitu *nullum crimen* põhimõttest tulenevat printsiipi. Teine aga sätestab seaduse kaitse riigivõimu omavoli eest. Põhiseaduse kommentaarides⁷⁵ on määratletuse põhimõtet loetud tulenevaks nii PS §-st 23 kui ka PS § 13 lg-st 2. PS § 13 kommentaaris on seda loetud tulenevaks PS §-st 23.⁷⁶ PS § 23 kommentaaris on seda loetud tulenevaks aga PS § 13 lg-st 2.⁷⁷ Selline vastuolu on ka arusaadav, kuna kumbki neist ei sätesta konkreetselt kohustust karistusnormi täpse määratletuse kohta. See aga ei tähenda, et määratletuse põhimõte PS-is ei eksisteeriks. Määratletuse põhimõte tuleneb PS § 23 ja 13 lg 2 koosmõjust.

Ainult seadusandja saab tagada, et kuriteo koosseis ei oleks ebamäärane või arusaamatu. Käesoleva töö kontekstis on oluline, mis saab siis, kui seadusandja ei ole oma kohustust täitnud piisava hoolsusega. On ilmselge, et ükski seadus ei saa olla nii täpne, et seda tõlgendada polekski vaja. Seega ei tähenda määratletuse nõue kindlasti tõlgendamise keeldu. Karistusseadust kindlasti saab ja tulebki tõlgendada.⁷⁸

⁷² Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.

⁷³ M.Ernits jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn: Juura 1999, lk 14.

⁷⁴ Sootak (viide 59), lk 52.

⁷⁵ Ü. Madise, jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3.vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁷⁶ Ü. Madise, jt (toim). § 13 p 5.1.

⁷⁷ Ü. Madise, jt (toim). §23 p 1.

⁷⁸ Narits (viide 7), lk 163.

1.2. Analoogia keeld

Analoogia on seadusega reguleerimata juhtumi reguleerimine sarnast juhtumit reguleeriva sätte või sätete kasutamine juhtumi reguleerimiseks. Analoogia on vahendiks seaduses esinevate lünkade ületamiseks. Karistusõiguses aga analoogia alusel isikut vastutusele võtta ei tohi.⁷⁹ Analoogia keeld on karistusõiguses sätestatud KarS § 2 lg-s 4.

Õigusteaduses on väljendeid laiendav tõlgendamist ja analoogiat mõistetud erinevate tõlgenduskaanonitena. Laiendav tõlgendamine on normi piiride laiendamine võrreldes selle loomuliku tähendussisuga. Analoogia kohaldamist peetakse aga normiga reguleerimata ala reguleerimiseks. Piiri tõmbamine analoogia ja laiendav tõlgendamise vahele tekitab raskusi. On leitud, et laiendava tõlgendamise puhul ongi tegemist analoogiaga. On välja pakutud selleks piiriks „puhast juriidilist tähendust“ millest üle laiendav tõlgendamine ei tohiks minna. Igal juhul on selge, et selle piiri tõmbamine on keeruline. Karistusõigusliku analoogiakeelu kontekstis võiks oluliseks pidada seda, et kohtunik ei tohi ületada „seaduses kirjapanduga väljendatud piire“.⁸⁰

Leian, et karistusõiguses tähendab analoogia keeld igasuguse karistusõiguse normi laiendava tõlgendamise keeldu. Seda järgmistel põhjustel. Karistusõigus nagu öeldud on fragmentaarne ja aktsessoorne. Seega ei peagi karistusnorm hõlmama kõiki elulisi juhtumeid. Teiseks on seadusandjale pandud kohustus määratleda süüteo koosseisud selgelt ja täpselt. Kui seadusandja seda kohustust ei täida, siis ei saa olla kuidagi põhjendatud mingite muude meetoditega normi laiendamine. Tõepoolest on võimalik, et seadusandja on ilmselgelt soovinud kriminaliseerida mingi käitumise mida seaduse halva sõnastuse tõttu ei ole võimalik õigusnormi grammatiliselt tõlgendades välja lugeda. Sellisel juhul ei tohiks kohtu ülesanne olla parandada seadusandjat, kuna mingi teo karistatavaks lugemine saab tuleneda ainult seaduse tekstist. Kolmandaks viitab väljendi „laiendav tõlgendamine“ kasutamine juba sellele, et normi piire laiendatakse võrreldes selle „normaaltõlgendusega“. Järelikult normi adreassaadid ei suuda sellisel juhul välja lugeda seaduse tekstist selle kohaldamis ala. Seega *nullum crimen* põhimõttega on kooskõlas kõige paremini, kui karistusnormi tõlgendamisel on piiriks grammatiline tõlgendamine. Selle tõlgendusmeetodiga saadud karistatavus piirist väljapoole jõudev laiendav tõlgendamine peab olema keelatud. Laiendava tõlgendamise keeldu karistusõigusnormi tõlgendamisel on kinnitanud ka EIK.

⁷⁹ Narits (viide 7), lk 163.

⁸⁰ Aarnio, lk 201–202.1

1.3. Nullum crimen põhimõtte muud elemendid.

Lisaks määratletuse nõudele ja analoogia keelule sisaldab põhimõtte *nullum crimen nulla poena sine lege* veel mitut elementi. Põhimõtte saab jagada kaheks *nullum crimen sine lege* ja *nulla poena sine lege*. See tähendab, et *nullum crimen nulla poena sine lege* ei kehti ainult teo karistatavaks kuulutava normi dispositsiooni kohta vaid ka sanktsiooni kohta. *Nullum crimen* keelab ka tavaõiguse kohaldamise vastutusele võtmise alusena. Karistus peab lähtuma kirjutatud seadusest. Karistusõiguses on keelatud anda tagasiulatuvat jõudu sättele, mis kuulutab mingi tegevuse karistatavaks või raskendab selle eest karistust.⁸¹

1.4. Tõlgendus meetodite kasutamise järjekord karistusõiguse kontekstis

Erinevate tõlgendusmeetodite olemasolu tekitab küsimuse, kas tõlgendusmeetodite kasutamisel on oluline teatud hierarhia või järjekord. Nendele küsimusele on vastatud erinevalt.

J. Sootak on leidnud, et tõlgendus meetoditel on oma hierarhia. Iga järgneva tõlgendusmeetodi juurde minek on õigustatud ainult juhul, kui eelmine meetod ei andnud selget vastust normi eesmärgi kohta. Järgmise tõlgendusmeetodi juurde ei tohiks minna ainult sellel põhjusel, et eelmisel tõlgendusastmel toimunud tõlgendamine ei andnud tulemust. Tõlgenduses liigutakse järk järgult edasi järgmist rada pidi: ametlik tõlgendus, grammatiline tõlgendus, süstemaatilis-loogiline tõlgendus, ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine, viimasena aga põhiseaduskonformne tõlgendamine. Kui ühe madalama vormiga on saadud normi tõlgendusel selge vastus, siis ei tohi sealt edasi liikuda ja tuleb jääda sellise lahenduse juurde.⁸²

R. Narits on viidanud grammatilisele tõlgendamisele, kui tõlgendusmeetodile, millest tuleb alustada tõlgendamist,⁸³ kuid konkreetset hierarhiat esitanud ei ole. R. Maruste on seisukohal, et põhiseaduse tõlgendamisel ei saa ettemääratult eelistada ühe või teise tõlgendusmeetodiga saadud tulemust. Seaduse rakendaja peab leidma otsuse tegemise asjaoludele kõige paremini sobituvat tõlgendust. Ka Maruste viitab grammatilisele tõlgendamisele, kui tõlgendusmeetodile,

⁸¹ J.Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003. lk 49–50.

⁸² Sootak (viide 5), lk 99.

⁸³ Narits (viide 7), lk 152.

millest alustatakse tõlgendamist. Kuid põhiseaduse kontekstis ei ole ta pidanud ka seda vaele, kui tõlgendamisega on mindud kaugemale seaduse teksti lingvistilisest tähendusest või on tõlgendatud sätet lausa vastuolus sätte grammatilise tõlgendusega antud tähendusest.⁸⁴ Fr. C. von Savigny leiab, et tema poolt kirjeldatud tõlgenduskaanoneid tuleb kasutada koos leidmaks õiget tõlgendust⁸⁵.

Pakuksin välja sellise tõlgendusmeetodite kasutamise järjekorra ja seda just karistusõiguse kontekstis. Kõigepealt tuleks kasutada grammatilist tõlgendusmeetodit, selgitades välja normi maksimaalselt laia tõlgenduse. Nendest piiridest ei tohiks enam mingil juhul väljapoole minna. Järgmiseks kasutades süstemaatilis-loogilist tõlgendusmeetodit täpsustatakse sätte võimalikku rakendusala. Peale seda saab minna ajaloolise ja objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise juurde. Kaks viimasena nimetatut oleksid täiendavad meetodid, mis ei tohi mingil juhul laiendada normi grammatilise ja süstemaatilis-loogilise meetodi abil leitud rakendusala. Need võivad olla ainult argumentideks karistusnormi rakendusala kitsendamiseks, näiteks põhjusel et seadusandja tegelikult ei ole siiski soovinud nii suurt karistusnormi rakendusala või oleks normi rakendamine vastuolus *ultima ratio* põhimõttega. Selline süsteem tagaks tõlgendamisel *nullum crimen* põhimõttest kinnipidamise.

⁸⁴ Maruste (viide 37), lk 142.

⁸⁵ Luts (viide 25), lk 59.

3. Kohtupraktika analüüs

Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-50-13

Kohtuasjas nr 3-1-1-50-13 oli tegemist kriminaalasjaga kus oli esitatud süüdistus KarS § 121 järgi. Isik oli esimese astme kohtus leitud süüdiolenev selles, et ta haaras alaealisel käsivarrest ja pigistas nii, et kannatanu tundis valu. Seejärel lõi süüdistatav kannatanule käega vastu nägu, põhjustades talle valu. Sellel ajal kehtinud KarS § 121 nägi ette karistuse „teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti löömise, peksmise või valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise eest.“⁸⁶

Riigikohus leidis, et KarS-i § 121 teksti ülesehitus ei nõua otsesõnu koosseisu täitmiseks löögi teatud intensiivsust. Kuid sellist grammatilist tõlgendust ei pidanud riigikohus õigeks, kuna sellise tõlgendusega loetakse kriminaalkorras karistatavaks ka väga vähesel määral kannatanu füüsilist puutumast rikkuv tegevus. Karistavaks on löömine olenemata sellest, kas kannatanu löögi tagajärjel tundis valu või mitte.⁸⁷

Riigikohus leidis, et selline tõlgendamine ei ole kooskõlas seadusandja eesmärgiga normi kehtestamisel. Niivõrd lai karistusõiguslik sekkumine inimestevahelisse suhetesse annab ebamõistliku tagajärje. Selline tõlgendus tooks kaasa olukorra, kus karistatakse kõiki kes puudutavad teist inimest. Riigikohus leidis KarS § 121 teksti tõlgendades, et seadusandja tahe ei saanud olla sellise tegevuse kriminaliseerimine. Seadusandja tahtest rääkimine viitab kohtu poolt ajaloolise tõlgendusmeetodi kasutamisele. Ajalooline meetod ei hõlma endas aga süstemaatilis-loogilist tõlgendamist, millel kohus viitas, kui rääkis sellest, et kriminaliseeritud on ühes paragrahvis nii valu tekitamine, kehavigastuse tekitamine, kui löömine millega valu ei tekitatud. Selline laia skaala hõlmamine ühes paragrahvis ühe sanktsiooni alla ei ole loogiline. Siinkohal ei viidanud Riigikohus ise enam ühelegi tõlgendusmeetodile, mida Riigikohus kasutas grammatilisest tõlgendusest erineva tulemuse saamiseks.⁸⁸

Kuigi sätte grammatiline sõnastus oli selge, kauges Riigikohus käesolevas asjas seaduse grammatilise tõlgendusega saadud tähendusest. Riigikohus ei viidanud, milliseid muid

⁸⁶ RKKKo 3-1-1-50-13 p 1.

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-50-13 p 11.

⁸⁸ RKKKo 3-1-1-50-13 p 11.

tõlgendamise meetodeid hõlmas kolleegiumi argumentatsioon antud tõlgendusest loobumisel. Oluline on selle kaasuse puhul, et toimus normi kitsendava tõlgendamine süüdistatava kasuks. Sellist tõlgendamist *nullum crimen* põhimõtte ei välista. Siin küll jääb üles küsimus, mis saab kui seaduse sõnastus on selge aga selle tulemus on kohtu hinnangul väga ebamõistlik. Kas siis saab kohus kasutada muid tõlgendusmeetodeid leidmaks endale meelepärane lahendus? Lähtudes J. Sootaki seisukohaga tõlgendus meetodite hierarhiast ei oleks selline edasimineki järgmiste tõlgendusmeetodite juurde lubatud.⁸⁹ Leian, et kuigi seaduse sõnastus andis juba grammatilisel tõlgendamisel tulemust, mida antud kohtuasjas oleks saanud võtta otsustamise aluseks oli Riigikohtu poolt õige pöörduda teiste tõlgendusmeetodite juurde. KarS § 121 sätestatud regulatsiooni poolt tekkinud ülekriminaliseerimisele on viidatud ka teoreetilises kirjanduses.⁹⁰ Niivõrd lai kriminaliseeritus, millega loetakse kuriteoks ka ebaviisakas trügimine, oleks vastuolus *ultima ratio* põhimõttega.

Kohtuasjas käsitletud KarS § 121 redaktsioon kehtis kuni 31.12.2014. Uue sõnastuse järgi on karistatav on ainult selline väärkohtlemine, mis tekitab valu.

Kaasus 2: RKKKm 3-1-1-125-13

Kohtuasjas oli arutuse all prokuratuuri taotlus kahtlustava vara arestimiseks. Kuna kahtlustuse sisuks oli ka KarS § 255 lg 1 sätestatud kuriteo toimepanemine siis tekkis küsimus KarS § 255 lg 1 teksti tõlgendamisest.⁹¹

Riigikohus lähtus KarS § 255 lg 1 kuni 31.12.2014 kehtinud redaktsioonist, mis nägi ette karistuse „kolmest või enamast isikust koosnevasse püsivasse isikutevahelise ülesannete jaotusega ühendusse, mis on loodud varalise kasu saamise eesmärgil ning mille tegevus on suunatud teise astme kuritegude, mille eest ettenähtud vangistuse ülemäär on vähemalt kolm aastat, või esimese astme kuritegude toimepanemisele, kuulumise eest“. Tõlgendamisel tekkimus küsimus kuidas tõlgendada sõna „kuritegude“. Kaitsja oma määruskaebuses leidis, et grammatiline tõlgenduse annab meile tulemust, et ainult sellisel juhul on kõneall olev säte kohaldatav, kui kuritegelik ühendus on loodud eesmärgiga mitme kuriteo toimepanemiseks.

⁸⁹ Sootak (viide 5), lk 99,100.

⁹⁰ J.Sootak. Süüteod elu ja tervise vastu. Juridica 2014/VIII, lk 608–609.

⁹¹ RKKKm 3-1-1-125-13 p 1.1.

Vastasel korral oleks kuritegelikku ühendusse kuulumine karistatav alati, kui kuritegu pannakse toime vähemalt kolme liikmelises grupis.⁹²

Riigikohus kaitsja seisukohaga ei nõustunud. Riigikohus lähtus oma tõlgenduses asjaolust, et karistatav on juba sellise ühenduse loomine, mille eesmärgiks on kuritegude toime panemine. Kuritegelik ühendus moodustamine ise juba loob ohu potentsiaali. Samuti viitati KarS § 255 poolt kaitstavale õigushüvele – avalikule julgeolekule. Sellest tuletas Riigikohus, et „puudub mõistlik põhjus, miks ei peaks olema karistatav ainult mitmete erinevate kuritegude tegemiseks loodu kuritegelik grupeering, kuid mitte ühe sealhulgas vältava või jätkuva kuriteo toime panemine“.⁹³

Rääkides seaduse eesmärgist on kohus lähtunud objektiiv-teleoloogilisest tõlgendamisest. Jääb aga arusaamatuks, miks täidab selline tõlgendus, kus kuritegeliku ühendusse kuulumise eest on ettenähtud ka karistus ühe kuriteo sooritamiseks loodud grupi kuulumise eest, seaduse eesmärki paremini, kui ainult mitme kuriteo sooritamiseks loodud grupi kuulumise eest karistamine.

Lisaks toetus Riigikohus oma tõlgenduses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioonile.⁹⁴ Konventsioon näeb tõepoolest oma artiklis 2 ette, et kuritegelik ühendus on grupp mille eesmärgiks on kuriteona määratletud teo või tegude toime panemine. Selline argument viitab samuti süstemaatilisele tõlgendamisele.⁹⁵

Selliselt tõlgendades on aga laiendanud KarS § 255 lg 1 kohaldamisala võrreldes grammatilise tõlgendamisega saadud normi kohaldamisalaga. Selline tõlgendus on vastuolus *nullum crimen* põhimõttega. Määratletuse põhimõtte nõuab, et karistusnorm oleks piisavalt täpne. Praegusel juhul on ka selge, et norm on sõnastatud nii, et kuritegelikku ühendusse kuulumine on karistatav juhul, kui selle eesmärgiks on kuritegude s.o mitme kuriteo toimepanemine. Seda tõlgendust toetab ka asjaolu, et konventsioonis on see sätestatud sõnastuses tegu või tegusid. Kui Eesti karistusõiguses oleks selline sõnastus sees, siis saaks tõepoolest lugeda karistatavaks ka ühe kuriteo toimepanemiseks moodustatud gruppi

⁹² RKKKm 3-1-1-125-13 p 5.1.

⁹³ RKKKm 3-1-1-125-13 p 7.

⁹⁴ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon RT II 2003, 1, 1.

⁹⁵ RKKKm 3-1-1-125-13 p 8.

kuulumine. Seega on Riigikohus eksinud põhimõtte *nullum crimen sine lege* vastu. Puudub norm, mis kriminaliseeriks sõnaselgelt ühe kuriteo toimepanemiseks moodustatud gruppi kuulumise. Tegemist võib seega olla karistusõiguses lubamatu analoogia otsustusega, laiendades mitme kuriteo toimepanemise eesmärgil loodud grupi vastutust ainult ühe kuriteo toimepanemiseks loodud grupile.

Alates 01.01.2015 kehtib KarS § 255 lg 1 redaktsioon, kus võrreldes eelmise redaktsiooniga puudub ainult väljend „mis on loodud varalise kasu saamise eesmärgil“. Seega käsitletud probleemi tekitav sõnastus on alles.

Kaasus 3: RKKKo 3-1-1-119-13

Nimetatud otsuses esitas Riigikohtu kriminaalkolleegium KrMS § 363 lg 4 p 2 alusel ainult sissejuhatuse resolutiivosa. Seda põhjusel, et Riigikohus jättis Ringkonnakohtu otsuse muutmata. Seega nõustus Riigikohus oma otsuses ringkonnakohtu seisukohtadega ja järgnevalt analüüsin ringkonnakohtu otsust.⁹⁶

Süüdistus oli esitatud selle kohta, et süüdistatav oli esitanud kolm käsikirjalist kinnitust sularaha vastuvõtmise kohta tema poolt esindatava äriühingu võlausaldajatelt. Kinnitus esitati kohtule tsiviilasja eesmärgiga veenmaks kohust, et esindatav äriühing ei ole maksejõuetu. See oli tehtud eesmärgiga, et esindatav äriühing saaks jätkata oma varade käsutamist ja valitsemist s.o eesmärgiga omandada õigusi.⁹⁷

Selline tegevus loeti vastavaks KarS § 345 lg 1 koosseisule. Otsuse tegemise ajal kehtinud KarS § 345 lg 1 redaktsioon sätestas karistuse „võltsitud dokumendi, /.../ kasutamise eest eesmärgiga omandada õigusi või vabaneda kohustustest“.

Kaitsja seisukoht oli ringkonnakohtus, et ei ole tuvastatud kas süüdistatav on esitanud võltsitud dokumenti iseenda huvides. Kaitsja viitas ka asjaolule, et süüdistatav oli äriühingu juhatuse liige, seega esitas äriühing enda huvides võltsitud dokumendid.⁹⁸ Ringkonnakohus põhjendas süüdimõistvat otsust, et juriidilise isiku vastutusele võtmine eeldab, et juriidilise

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-119-13.

⁹⁷ TlnRnKo 14.05.2013 nr 1-12-6369 p 2.

⁹⁸ TlnRnKo 14.05.2013 nr 1-12-6369 p 3.1.

isiku organi või juhtivtöötaja koosseisupärane, õigusvastane ja süüline tegu oleks toimepandud juriidilise isiku huvides. Ringkonnakohus luges KarS § 345 lg 1 tulenevad koosseisulised tunnused täidetuks sellega, et süüdistatav tegutses enda poolt esindatava juriidilise isiku huvides. Eesmärgiks oli esindatava juriidilise isiku vabanemine rahalistest kohustustest ja vältida pankrotimenetlust.⁹⁹

Riigikohus küll nõustus ringkonnakohtu seisukohtadega, kuid riigikohtunik Hannes Kiris jäi asjas eriarvamusele. Eriarvamuses põhjendas H.Kiris oma seisukohta põhjendusega, et KarS § 345 lg 1 viitab oma sõnastusega enda kohustustele ja keeleliselt saab seda ainult nii mõista. Süüdi aga on mõistetud füüsiline isik, kuna tema eesmärk oli vabastada kohustustest kolmas isik. Kui seadusandja soovib isikute karistamist kolmanda isiku kohustustest vabastamise eesmärgil võltsitud dokumendi kasutamist kriminaliseerida tuleks ka sätte vastavalt sõnastada.¹⁰⁰Näiteks sarnaselt KarS § 201 lg 1, kus on kasutatud sõnastust „enda või kolmanda isiku kasuks pööramine“.¹⁰¹

Nõustun H.Kirise seisukohaga. Grammatilise tõlgendamisega saab jõuda ainult järeldusele, et KarS § 345 lg 1 järgi on karistatav ainult enda kohustustest vabanemise või õiguste omandamise eesmärgil võltsitud dokumendi kasutamine. Seda toetavad ka süstemaatilised argumendid, millele H.Kiris viitas s.o erinevus teiste KarS-i eriosa dispositsioonidega, kus on selgelt välja toodud ka kolmas isik. Ringkonnakohus aga kasutades süstemaatilisi argumente – viidet juriidilise isiku karistamise alustele, tõlgendas KarS § 345 lg 1 dispositsiooni laiendavalt võrreldes grammatilise tõlgendusega. Leian, et füüsilise isiku karistamine põhjusel, et muidu muutuks võimatuks juriidilise isiku karsitamine on vastuolus analoogiakeeluga. Riigikohus nõustus oma otsusega ringkonnakohtu põhjendustega, seega Riigikohus tõlgendas käsitletavas kohtuasjas karistusõiguslikku sätet laiendavalt ja läks sellega vastuollu *nullum crimen* põhimõttega.

Alates 01.01.2015 on KarS § 345 lg 1 dispositsioonile lisatud esimesena sõna „teadvalt“ ja seega ei ole võib endiselt tõusetuda selles magistritöös käsitletud probleem.

⁹⁹ TlnRnKo 14.05.2013 nr 1-12-6369 p 6.3.

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-119-13, kohtunik H.Kiris eriarvamus, p 3.2, 3.3.

¹⁰¹ TlnRnKo 14.05.2013 nr 1-12-6369 p 3.3.

Kaasus 4: RKKKo 3-1-1-112-12

Analüüsitavas lahendis tõlgendas Riigikohus KarS-i § 222¹ lg-t 1. Nimetatud KarS paragrahvi muudeti 01.01.2015 ja mis sel ajal kehtinud redaktsioonis nägi ette karistuse arvutiprogrammi ebaseadusliku füüsilise kasutamise või valdamise eest ärilisel eesmärgil.

KarS § 222¹ lg 1 tõlgendamise vajadus tekkis kõigepealt küsimuses kuidas sisustada terminit „arvutiprogramm“ ja kas selle alla kuulub ka arvutiprogrammi lähtekood. Riigikohus viitas autoriõiguse seadusele¹⁰² (edaspidi AutÕS), kus on sätestatud, et „arvutiprogramme kaitstakse nagu kirjandusteoseid ja see kaitse laieneb ka arvutiprogrammi mis tahes väljendusvormile“.¹⁰³ Samuti kasutas arvutiprogrammi termini tõlgendamisel Riigikohus Euroopa Liidu direktiivist arvutiprogrammide õiguskaitse kohta.¹⁰⁴ Vastavalt nimetatud direktiivi artiklile 7 loetakse terminiga „arvutiprogramm“ hõlmatuks ka „eelnevat projekteerimist tingimusel, et ettevalmistav töö on oma olemuselt selline, et selle tulemuseks võib hilisemas etapis olla arvutiprogramm“.¹⁰⁵

Käesolevas asjas on Riigikohus termini „arvutiprogramm“ lähtunud süstemaatilis-loogilisest tõlgendamisest. Sisustades seda terminit nii, nagu on see toodud AutÕS ei ole Riigikohus kuidagi ka laiendanud selle terminis sisalduva mõiste mahtu. Ei ole ju AutÕS-is öeldud, et arvutiprogrammiga on võrdustatud ka need väljendusvormid, mis ei ole veel programm, vaid et tegemist on erinevate arvutiprogrammi väljendusvormidega. Riigikohus on küll viidanud ka sellele et AutÕS kaitseb arvutiprogrammi väljatöötamisele eelnevaid töö etappe, kuid praegusel juhul ei ole tegemist töö erineva etapiga, vaid juba valmis programmiga. Lähtekood ju oma olemuselt ongi arvutiprogramm, lihtsalt tema käivitamine nõuab mõne liigutuse rohkem, kui „valmis“ programmil.

Kui aga termini sisutamisel olekski lähtunud ainult sellest, et arvutiprogrammiga võrdväärset on kaitstud või arvutiprogrammiks käesoleva direktiivi mõttes on ka eelnevalt väljatöötamise projekti osad, siis need argumendid viiksid karistusõiguses liigselt laiendavale tõlgendamisele ja arvutiprogrammi mõiste alla jõuaksid ka kõik need asjad, mis ei ole arvutiprogramm, kuid autoriõiguses kaitstakse nagu arvutiprogrammi.

¹⁰² Autoriõiguse seadus. - RT I, 01.04.2016, 4.

¹⁰³ AutÕS § 4 lg 3 p 3.

¹⁰⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EÜ) nr 2009/24, 23.aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta.

¹⁰⁵ RKKKo 3-1-1-112-12 p 11.

Teine sõna mille tõlgendamisega tekkis küsimus oli „äriline“, kuivõrd KarS § 222¹ lg 1 nägi ette ärilise eesmärgi. Prokuratuur oli süüdistust esitades lähtunud sellest, et äriline eesmärk oli juba täidetud, kui isik soovis programmi müüa. Riigikohus leidis, et selline tõlgendus oleks liiga lai. Kriminaalkolleegium lähtus tõlgendamisel mõiste „äriline“ ja „varaline“ võrdlusest tavakeeles s.o tõlgendas sättes olevat mõistet grammatiliselt. Riigikohus leidis, et „mõiste „äriline“ on juba tavakeele tähenduses kitsam kui nt „varaline“. Teiseks lähtus kolleegium mõiste tõlgendamisest 15. märtsil 2007 jõustunud karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seaduse juures olnud seletuskirjas antud näidetest ja tõlgendustes. Kolleegium leidis, et seadusandja tahe ei olnud „ärilise eesmärgi“ all mõista seda, kui pannakse toime ainult üks müügi tehing. Äriline eesmärk hõlmab endast sellist tegevust, kus müüakse rohkem programme või programmi kasutamist oma majandus või kutsetegevuses. Seega oli tegemist ajaloolise tõlgendamisega – lähtumisega ajaloolise seadusandja tahtest.¹⁰⁶

Lisaks kasutas kohus ka süstemaatilis-loogilist tõlgendusmeetodit. Riigikohus viitas AutõS mõistetele nagu „ärilise eesmärk“ , „otsene või kaudne varalise kasu saamise eesmärk“¹⁰⁷, „majanduslik eesmärk“¹⁰⁸ ja „kaubanduslik eesmärk“¹⁰⁹. Siinkohal tõi Riigikohus just grammatilise tõlgendamise seisukohalt välja väga olulise põhimõtte, et kui õigusaktis kasutatakse erinevaid termineid tuleb neid ka erinevalt sisustada. See on oluline õigusselguse huvides ja seega ei saanud ka ärilist eesmärki samastada ei kaubandusliku, majandusliku aga ka varalise kasu eesmärgiga.¹¹⁰

Seega kasutas ärilise eesmärgi sisustamisel Riigikohus nii grammatilist kui ka ajaloolist, kui ka süstemaatilis-loogilist tõlgendusmeetodit. Riigikohus ei laiendanud sellega kuidagi karistusseadustiku kehtivusala võrreldes grammatilise tõlgendamisega, samuti ei tõlgendanud Riigikohus teksti laiemalt, kui on selle mõte tavakeeles. Seega ei ole praegusel juhul eksitud ka põhimõtte *nullum crimen* vastu.

¹⁰⁶ RKKKo 3-1-1-112-12 p 13.3.

¹⁰⁷ AutõS § 13 lg-d 3 ja 4.

¹⁰⁸ AutõS § 181 lg 1.

¹⁰⁹ AutõS § 27 lg 4.

¹¹⁰ RKKKo 3-1-1-112-12 p 13.4.

Hetkel kehtiv redaktsioon ei kasuta enam küll mõisteid äriine eesmärk ja arvutiprogramm. Seega ei ole enam oluline, kuidas seda konkreetset sätet sisustati. Küll aga nähtub lahendist Riigikohtu loogika ja argumendid seaduse tõlgendamisel.

Kaasus 5: RKKKo 3-1-1-33-14

Käsitletavas kohtuasjas oli süüdistus esitatud selle kohta, et süüdistav üüris välja korteri, mis kuulus talle. Hiljem sai korteriomanik teada et üürnik kasutas korterit bordelli pidamiseks.¹¹¹

Probleem tõusetus kuna, algselt oli süüdistus esitatud KarS § 268¹ lg 1 alusel mis nägi ette karistuse vahendamise, ruumi andmise või muul viisil isiku prostitutsioonile kaasaitamise eest. KarS §268¹ tunnistati kehtetuks alates 14.04.2012 ja seoses sellega muudeti süüdistust KarS § 133² lg-le 1 vastavaks. Nimetatud säte näeb ette vastutuse muuhulgas bordelli pidamiseks ruumi rentimise eest.

Nullum crimenist tuleneb nõue, et karistada saab ainult teo eest, kui ta on karistatav ka karistuse määramise ajal, siis tekkis küsimus, kas üürimine mahub mõiste rentimine alla. Nimetatud mõistete tõlgendamiseks pöördus Riigikohus võlaõigusseaduses¹¹² sätestatu poole. Kuivõrd võlaõigusseaduses on sätestatud kaks erinevat lepingu liiki: üürimine ja rentimine, siis üürimist ei saanud käsitleda rentimisena. Lisaks viitati otsuses üldkeelelisele väljendile „kasutada andmine“ ja et sellise sõnastuse puhul oleks hõlmatud ka nii rentimise, kui ka üürimise aga ka ruumi tasuta kasutada andmine.¹¹³

Seega kasutas Riigikohus selles kaasuses nii grammatilist, kui ka süstemaatilist-loogilist tõlgendus meetodit. Süstemaatilise tõlgendamise Riigikohus ei laiendanud sätte kohaladamisala võrreldes grammatilise tõlgendamisega. Vastupidist tõlgendust nagu oli seda teinud maa- ja ringkonnakohus, kes lugesid üürimise samuti hõlmatuks mõistega rentimine, luges Riigikohus laiendavaks tõlgendamiseks, ja sellest tulenevalt ka mitte lubatud tõlgenduseks.

¹¹¹ RKKKo 3-1-1-33-14 p 1.

¹¹² Võlaõigusseadus. - RT I, 11.03.2016, 2.

¹¹³ RKKKo 3-1-1-33-14 p 13.

Selles kaasus oli käesoleva töö kontekstis oluline Riigikohtu seisukoht, et kui seadusandja on kasutanud sõna rentima, siis ei saa kohtud seda tõlgendada laiendavalt ja sisustada seda terminit nii, et sinna alla kuuluks ka sõna üürimine.

Kaasus 6: RKKKo 3-1-1-40-14

Kohtuasjas oli süüdistus esitatud nii juriidilisele, kui ka füüsilisele isikule. Süüdistus seisnes selles, et müüdnud oli juriidilise isikule kuuluv kinnisasi ja oli deklareeritud enamakstud käibemaksu, mille tagastamist sooviti.¹¹⁴

Süüdistus oli esitatud füüsilisele isikule KarS § 389² lg 1 alusel. Nimetatud säte kehtis kuni 31.12.2014 ja nägi ette karistuse „maksuhaldurile teadvalt valeandmete esitamise eest tagastusnõude suurendamise või tekitamise eesmärgil, kui sellega jäi maksudena laekumata, tagastati, tasaarvestati või hüvitati alusetult suurele kahjule vastav summa või enam“. Juriidilisele isikule esitati süüdistus sama paragrahvi lõige 3 alusel, mis nägi ette vastutuse sama teo eest juriidilisele isikule.¹¹⁵

Süüdistus põhines seisukohal, et tegemist ei olnud kinnisasja müügiga, vaid ettevõtte üleminekuga.¹¹⁶ Ettevõtte üleminekul aga käibemaksu tagastamise võimalust ei olnud.¹¹⁷ KarS § 389² nägi aga ette teadvalt valeandmete esitamise eest karistuse. Seega oli isikute süüdimõistmiseks vajalik selgitada, milles seisnes valeandmete esitamine. Ringkonnakohus pidas oluliseks kahte asjaolu. Esiteks kinnisvara tehing tehti eesmärgil saada maksutagastust. Teiseks suurendasid seotud osapooled oma maksukohustust teadlikult, et luua maksutagastuse võimalus.¹¹⁸

Ringkonnakohus lähtus isikute süüdimõistmisel õiguse kuritarvitamise kontseptsioonist mille on juurutanud Euroopa kohus.¹¹⁹ Sellega ringkonnakohus eemaldus karistuseseadustiku tekstist ja luges isikud süüdiolovaks toetudes Euroopa Liidu õiguse põhimõttele.

¹¹⁴ RKKKo 3-1-1-40-14 p 4.

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-40-14 p 1.

¹¹⁶ RKKKo 3-1-1-40-14 p 13.

¹¹⁷ RKKKo 3-1-1-40-14 p 16.

¹¹⁸ RKKKo 3-1-1-40-14 p 26.

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-40-14 p 27.

Riigikohus ringkonnakohtu seisukohaga ei nõustunud ja leidis, et ainult õiguse kuritarvitamise keelule viidates ei saa riigi siseselt isikutele panna kohustusust käibemaksu tasumiseks. Karistusõiguses ei tohi Euroopa Liidu õiguse toime viia selleni, et isikuid karistatakse ainult direktiivi alusel s.o sõltumatuna siseriiklikust õigusest. Riigikohus leidis, et ringkonnakohtu tõlgendus oleks vastuolus nii määratletuse põhimõttega, kui ka EIK poolt EIÕK artiklile 7 antud tõlgendusele, mille järgi on laiendav tõlgendamine *nullum crimen* põhimõttega vastuolus.¹²⁰

Selles lahendis on Riigikohus väga selgelt seostanud tõlgendamise *nullum crimen* põhimõttega. Euroopa Liidu õiguse tõlgendamine ei saa tuua kaasa iseseisvat karistamise alust. Samuti on *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõttest tulenevalt keelatud laiendav tõlgendamine.

Kaasus 7: RKKKo 3-1-1-93-15

a) Kars § 137 lg 1 tõlgendus

Kõigepealt analüüsin selles kaasuses KarS § 137 lg 1 tõlgendamist, mille tõlgendamise küsimus tõusetus seoses sellega, et süüdistatav sisenes teise inimese e-posti kontole ilma isiku teadmata ja tutvus nendega.¹²¹

KarS § 137 lg 1 oli kuni 31.12.2014 sõnastatud järgmiselt: „Jälitustegevuseks seadusliku õigusega isiku poolt teise inimese jälgimise eest tema kohta andmete kogumise eesmärgil – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.“ Alates 01.01.2015 on sättes asendatud sõna „inimese“ sõnaga „isiku“. KarS § 137 pealkiri on „eraviisiline jälitustegevus“.

Nimetatud sätte tõlgendamisel pidas Riigikohus oluliseks, millist tähendust anda terminile „teise inimese jälgimine“. Riigikohus ütles, et tõlgendab seda sätet objektiiv-teleoloogiliselt. Otsuses viidati paragrahvi pealkirja sõnastusele. Kolleegium leidis, et igasugune jälitustegevuse teostamine, teise inimese suhtes, isiku poolt kellel puudub selleks seaduslik

¹²⁰ RKKKo 3-1-1-40-14 p 86.

¹²¹ RKKKo 3-1-1-93-15 p 85.

õigus on karistatav KarS § 137 järgi. Sellega kordas Riigikohus oma varasemates lahendites nr 3-1-1-124-04¹²² ja 3-1-1-158-05¹²³ seisukohta KarS § 137 tõlgendamisel.¹²⁴

Lahendis 3-1-1-124-04 viitas Riigikohus samuti teleoloogilisele tõlgendamisele ja paragrahvi pealkirjale.¹²⁵ Kohtuotsuses 3-1-1-158-05 on täpsustanud Riigikohus oma seisukohta ja lugenud KarS § 137 lg 1 koosseisu blanketseks. Selleks, et tegemist oleks KarS § 137 lg 1 alusel karistatava teoga peab tegu ise vastama mõnele konkreetsele seaduses sätestatud jälitustoimingule. Isikul, kes aga teo toime paneb ei tohi olla seaduslikku alust jälitustoimingu tegemiseks.¹²⁶

Nagu eeltoodust nähtub on Riigikohus tõlgendanud „teise inimese jälgimise“ mõistet vägagi laialt, lugedes sinna alla kõik seaduses sätestatud jälitustegevuse liigid. Põhjendatud on seda ainult viitega paragrahvi pealkirjale. Selline argument kuulub süstemaatilis-loogilise tõlgendamise juurde. Tõepoolest saaks eraviisilise jälitustegevuse alla lugeda kõik jälitustoimingud, mida teevad selleks seadusliku õigust mitteomavad isikud. Riigikohtu viide teleoloogilisele tõlgendamisele on aga sisutühi. Jääb arusaamatuks, millistest teleoloogilistest argumentidest Riigikohus lähtus ja kuidas jõudis ta kohtuotsuse toodud järeldusele.

J.Sootak on küll jaatanud võimalust laiendada paragrahvi dispositioonis olevat kuriteokirjeldust toetudes argumendina paragrahvi pealkirjale. Tema poolt kirjeldatud juhul oli küsimus selles, kas kaotamine on karistatav ka ettevaatamatusest.¹²⁷ Kaotamine aga ongi üldkeelelises tähenduses toimepandav ainult ettevaatamatusest. Selline tõlgendus ei laienda seega dispositiooni üldkeelelist tähendust ja seega pole tegemist olukorraga, kus oleks vastuolu *nullum crimen* põhimõttega.

Riigikohus nõustus, et KarS § 137 lg 1 ei ole sõnastatud selliselt, et oleks tagatud õigusselgus. Samuti viitas Riigikohus erinevusele KarS § 315, mis sätestab karistuse ebaseadusliku jälitustegevuse eest, sõnastuse ja KarS § 137 lg 1 vahel.¹²⁸ KarS § 315 sätestab konkreetselt

¹²² RKKKo 3-1-1-124-04.

¹²³ RKKKo 3-1-1-158-05.

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-93-15 p 85.

¹²⁵ RKKKo 3-1-1-124-04 p 10.

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-158-05 p 8.

¹²⁷ Sootak (viide 5), lk 91.

¹²⁸ RKKKo 3-1-1-93-15 p 96.

karistuse „ebaseadusliku jälitustoimingu või ebaseaduslikult teabe varjatud kogumise eest“ isiku poolt kellel on jälitustegevuseks seadusest tulenev õigus.

Riigikohus viitas Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohale asjas Veeber vs Eesti¹²⁹ ja Liivik vs Eesti¹³⁰. EIK tõlgendas EIÕK art 7 lg-t 1 ja leidis, et määratletuse nõue on täidetud, „kui isik saab vastava sätte sõnastusest ja vajadusel kohtute tõlgendamise abil aru, milliste tegude ja tegevusetuse tulemusel võetakse ta kriminaalvastutusele“.¹³¹ Samuti toetus Riigikohus EIK seisukohale, et karistusõiguses on tõlgendamine lubatud, kuid oluline on et see saab toimuda „tingimusel, et lõpptulemus on kooskõlas kuriteo põhiolemusega ning et see on mõistlikult ettenähtav“.¹³² Nendest seisukohtades on Riigikohus tuletanud õigustuse oma antud tõlgendusele, lähtuvalt kolmest asjaolust. Esiteks on leitud, et kuritegu on piisavalt määratletud sellega, et on viidatud jälitustegevuse mõistele. Teiseks on kohus korduvalt olnud samal seisukohal ja seda kinnitanud.¹³³ Kolmandaks pidi olema tulenevalt Riigikohtu praktikast mõistete „teise inimese jälgimise“ ja „eraviisiline jälitustegevus“ põhiolemus ja karistatavus mõistlikult ettenähtav¹³⁴.

Ma nõustun küll Riigikohtu ja EIK seisukohaga, et tõlgendamine on ka karistusõiguses täielikult lubatud. Küll aga ei saa ma nõustuda Riigikohtu seisukohaga, et praegusel juhul on tegemist lubatud tõlgendusega.

Esiteks ei ole Riigikohus oma praktikas üldjuhul tõlgendanud normi dispositsiooni laiendavalt lähtuvalt paragrahvi pealkirjast. KarS-i eriosas on terve hulk paragrahve, mille pealkiri on üldsõnaline, lähtutakse aga ikkagi dispositsiooni tekstist. Vastupidine tõlgendus annaks ju väga laialdase võimaluse kohtul luua seadust.

Tõlgendades „teise inimese jälgimist“ nii, et karistatav on igasugune jälitustegevusena käsitletava toimingu tegemine on Riigikohus jällegi olnud vastuolus ise enda praktikaga teistes asjades. Näiteks on rentimise mõistet sisustatud ainult kitsalt rentimisena.¹³⁵ Tegemist

¹²⁹ EIK 21. jaanuari 2003. a otsus asjas Veeber vs. Eesti nr 2.

¹³⁰ EIK 25. juuni 2009. a otsus asjas Liivik vs. Eesti.

¹³¹ EIK 21. jaanuari 2003. a otsus asjas Veeber vs. Eesti nr 2 p 30.

¹³² EIK 25. juuni 2009. a otsus asjas Liivik vs. Eesti p 94.

¹³³ RKKKo 3-1-1-93-15 p 96.

¹³⁴ RKKKo 3-1-1-93-15 p 96.

¹³⁵ RKKKo 3-1-1-33-14 p 13.

on küll teatud mõttes erineva olukorraga. Seda tulenevalt asolust, et rentimine oli õiguslik termin ja laiem termin oleks olnud üldkeeleline „kasutada andmine“. Mõiste „teise isiku jälgimine“ ei ole aga õiguslik termin. Riigikohtu otsusest jääb selgusetuks, kuidas on võimalik teise isiku jälgimise alla lugeda ka arvutisüsteemi sisenemine.

Ma ei leia, et „mõistliku ettenähtavust“ saab sisustada ainult Riigikohtu varasema praktikaga. Selline seisukoht muudaks *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõttest tuleneva nõude, et karistatakse ainult seaduse alusel, praktiliselt mõttetuks. Igast karistusseadustiku sättest on ju võimalik Riigikohtu praktikaga lugeda karistatavaks ükskõik millist käitumist. Samuti peaks arvestama sellega, et EIK ei ole neljandaks astmeks Eesti kohtusüsteemis vaid ta kontrollib ainult, kas kinni on peetud EIÕK-st tulenevatest nõuetest. EIÕK-ga on liitunud aga ka Anglo-Ameerika õigussüsteemiga maa – Ühendkuningriigid. Angloa-Ameerika süsteemis aga puudubki nõue täpselt määratletud karistusseadusele. Karistusnorm võib tuleneda ka *common law*-st ehk kohtunike loodud õigusest. Seega ei pruugigi olla EIÕK-ga vastuolus karistamine puhtalt kohtu pretsedentidest tekkinud õiguse alusel. Aga kindlasti ei saa seda väita Eesti õigussüsteemis. Seega „mõistlik ettenähtavus“ peaks Eesti karistusõiguse tõlgendamise kontekstis tähendama ikkagi seaduse tekstist tulenevat mõistliku ettenähtavust. Seaduse tekst, peaks olema piisavalt selge, et inimene saab aru mille eest teda karistatakse ja Riigikohtu ülesanne saab olla kirjutatud õiguse tõlgendamine, mitte uue õiguse loomine.

Leian, et Riigikohus on antud küsimuses süstemaatilisele argumendile toetudes tõlgendanud laiendavalt „teise inimese jälgimise“ mõistet. Selline tõlgendus on aga vastuolus *nullum crimen* põhimõttega.

Lisaks tekitab probleemi KarS § 137 lg 1 sõnastus. Kui lugeda tähelepanelikult selle sätte dispositsiooni siis on selge, et seadusandjal on jäänud mingi sõna sealt puudu ja võib-olla on mõni sõna kirjutatud vales käändes. Kahtlen kas selliselt segaselt sõnastatud sätte kasutamine karistamise alusena on üldse kooskõlas *nullum crimen* põhimõttega.

b) KarS § 156 lg 1 tõlgendus

Teiseks kohtulahendis RKKKo 3-1-1-93-15 analüüsitavaks küsimuseks on KarS § 156 lg 1 tõlgendamine.

KarS § 156 lg 1 näeb ette karistuse „kirjavahetuse ja sidevahendi abil edastatud sõnumi saladuse rikkumise eest“. KarS § 156 pealkiri on „sõnumisaladuse rikkumine“. Tõlgendamise küsimus tõusetus asjaolust, et süüdistus oli esitatud juba kohale jõudnud e-kirjade sisuga tutvumise ja jäädvustamisega¹³⁶.

KarS § 156 lg 1 grammatilise tõlgendusega võib jõuda järeldusele, et karistatav on ka sõnumite, mis on jõudnud adressaadini saladuse rikkumine. Selline tõlgendus on põhjendatav sellega, et KarS § 156 lg 1 räägib „saadetud sõnumist“ erinevalt PS §-st 43, mis kasutab terminit „edastatav sõnum“. Sellisest argumentatsioonist lähtudes oli ka ringkonnakohus isiku eelnevalt KarS § 156 lg 1 alusel süüdi mõistnud.¹³⁷

Ka selles küsimuses pöördus Riigikohus tõlgendamiseks paragrahvi pealkirja poole. Kuna paragrahvi pealkiri sisaldas terminit „sõnumisaladus“ siis selle tõlgendamisel lähtus Riigikohus esiteks PS §-st 43. Riigikohus oli varasemalt oma praktikas leidnud, et sõnumisaladus on kaitstud PS § 43 alusel ainult sõnumi teel oleku ajal. Kolleegium leidis, et analoogselt ei ole sõnumisaladuse rikkumisega KarS § 156 mõttes tegemist siis, kui sõnum on juba jõudnud adressaadini.¹³⁸

Teiseks põhjendas Riigikohus oma seisukohta ka loogiliste argumentidega. Otsuses leiti, et puudub loogika selles, et erinevalt oleks kaitstud ainult sõnum, mis on läbinud vastava kommunikatsiooniprotsessi võrreldes tekstiga, mis sellist protsessi läbinud ei ole.¹³⁹

Seega kasutas KarS § 156 lg 1 tõlgendamiseks Riigikohus süstemaatilis-loogilist meetodit, kasutades nii süstemaatilisi argumente, kui ka loogilisi argumente. KarS § 157 lg 1 sätte selline tõlgendamine ei ole vastuolus *nullum cirmen* põhimõttega. Seda põhjusel, et Riigikohus kitsendas sätte kohaldamisala võrreldes grammatilise tõlgendamisega saadava normi sisuga, mitte ei laiendanud.

¹³⁶ RKKKo 3-1-1-93-15 p 101.

¹³⁷ RKKKo 3-1-1-93-15 p 37.

¹³⁸ RKKKo 3-1-1-93-15 p 100.

¹³⁹ RKKKo 3-1-1-93-15 p 100.

Kaasus 8: RKKKo 3-1-1-14-14

Nimetatud kohtuasjas tõusetus küsimus kuidas sisustada KarS §-i 294 lg 1 koosseisus mõistet „seadusega mittelubatud tegu“. Seadusega mittelubatud tegudeks oli loetud ka need teod mille tegemisel olid süüdistatavad teinud kaalutlusvea.¹⁴⁰

Sel ajal kehtinud KarS-i redaktsioon nägi ette kaks erinevat koosseisu: altkäemaksu võtmine¹⁴¹ ja pistise võtmine¹⁴². Nende paragrahvide vahe seisnes selles, et pistise puhul pani ametnik toime seadusega lubatud teo või jättis seaduslikult teo toime panemata. Altkäemaksu säte aga nägi ette, et ametiisik paneb toime seadusega mitte lubatud teo või jätab selle ebaseaduslikult tegemata.

Riigikohus leidis, et ainult kaalutlusviga ei muuda tegu veel ebaseaduslikuks. Kaalutlusõigusega seoses tõmbas Riigikohus piiri KarS § 293 ja 294 kontekstis piiri selliselt, et kui ületatakse diskretsiooni piir s.o ametiisik teeb sellise otsuse, mis ületab talle antud volituse piire, siis on tegemist seadusele mitte vastava teoga. Kui aga diskretsiooni viga seisneb mingi ilmselgelt ebasobiva, kuid siiski kaalutlusõiguse piiridesse jääva otsusega, siis on tegemist siiski seadusega lubatud teoga ja kohaldub KarS § 293 s.o pistise koosseis.¹⁴³

Riigikohus põhjendas oma otsust järgmiste põhjustega. Diskretsiooni vea puhul on tegemist kas kaalutlusveaga, e diskretsiooni piiridesse jääva otsusega, või otsusega, mis ületab diskretsiooni piire. Viimasel puhul on ametniku otsus selgelt ebaseaduslik, kuna sellisel juhul on ametnik ületanud talle seadusega antud volitusi, ta on otseselt eksinud seaduse vastu. Juhul, kui ametniku otsus on seotud vara saamisega, siis ei ole võimalik praktiliselt kindlaks teha, kas muud asjaolud on võetud arvesse õigesti. Seega, ei ole võimalik tuvastada, kas tulemus haldusotsus oleks ikka sama, kui mõelda ära ametniku vara saamine.¹⁴⁴

Ei ole ka võimalik lähtuda tulemusvea kriteeriumist, kas diskretsiooni piiridesse jääv otsus on ebaseaduslik või mitte. Vara või soodustuse saamise korral on tegemist igal juhul motivatsiooniveaga. Haldusõiguses ei oma tähtsust, kas tegemist on motivatsioonivea või tulemusveaga – kaalutlusotsus on igal juhul õigusvastane. Karistusõiguses aga sellest ei piisa

¹⁴⁰ RKKKo 3-1-1-14-14 p 860.

¹⁴¹ KarS § 294 lg 1.

¹⁴² KarS § 293 lg 1.

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-14-14 p 866,867.

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-14-14 p 870.

ja vajalik oleks tuvastada kas motivatsiooniviga tõi kaasa tulemusvea. Puuduvad aga kriteeriumid, mille järgi tuvastada, kas motivatsiooniviga tõi kaasa tulemusvea.¹⁴⁵

Riigikohus leidis, et kaalutusotsuse õiguspärasust mõjutavad hinnangulised ja vaieldavad kriteeriumid nagu kaalutusnormi eesmärk, asjaolude ring millest lähtutakse, asjaoludele õige kaalu andmine ja kaalumise täielikkus. Seetõttu kui lugeda KarS § 264 järgi karistatavaks ametniku tegevus kaalutusõiguse kohaldamisel, kui see tõi kaasa tulemusvea, nimetatud paragrahvi kohaldamise ennustamatuks. Kuna ametnikul oleks võimatu ettenäha, kas tema tegu loetakse lubatuks või mitte, oleks see Riigikohtu seisukohalt vastuolus määratletusnõudega.¹⁴⁶

Oma otsust põhjendades viitas Riigikohus halduskolleegiumi otsustele ja haldusõiguse õigusteadlaste töödele. Samuti viitas Riigikohus *nullum crimen* põhimõttele ja konkreetset selle ühele osale määratletus põhimõttele. Seega tõlgendas Riigikohus õigust süstemaatilise loogiliselt, sisustades karistusõiguslikku mõistet läbi haldusõiguse ja teiseks ka objektiivteleoloogiliselt lähtudes põhiseaduskonformsest tõlgendamisest. Selles kaasuses ei eksinud kuidagi *nullum crimen* põhimõtte vastu. Laiendavat tõlgendamist ei kohaldata ja ka kahe sätte vahele tõmmati võimalikult konkreetne piir.

Käesolevaks ajaks on nimetatud piiri küsimus ära langenud, kuna pistise paragrahv on kehtivuse kaotanud ja KarS § 264 hetkel kehtiv redaktsioon ei eelda teo ebaseaduslikust. Analüüsitud otsuse puhul on aga oluline, kuidas Riigikohus on sisustanud määratletuse nõuet. Isegi võimalust, et ametnik ei suuda vahet teha, kas tema tegu loetakse pistise andmiseks või altkäemaksuks loeti määratletuse nõude rikkumiseks.

Kaasus 9: RKKKo 3-1-1-23-12

Kohtuasjas tõusetus küsimus sõna „ebaseaduslik“ tõlgendamine KarS § 298¹ lg 1 koosseisus. Nimetatud koosseis näeb ette karistuse mõjuvõimuga kauplemise eest. Kohtuasja arutamisel lähtuti sel hetkel kehtinud seaduse redaktsioonist: „vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna selle eest, et isik kasutab ebaseaduslikult oma tegelikku või eeldatavat mõju eesmärgiga saavutada avaliku halduse ülesandeid täitvalt

¹⁴⁵ RKKKo 3-1-1-14-14 p 871.

¹⁴⁶ RKKKo 3-1-1-14-14 p 872.

ametiisikult tema ametiseisundit kasutades teo toimepanemine või toimepanemata jätmine vara või muu soodustuse andja või kolmanda isiku huvides“.¹⁴⁷

Prokuratuuri seisukoht oli, et lugeda kuriteo koosseis täidetuks piisab, kui ebaseaduslik on vara või muu soodustuse lubamine. Kaitsja leidis, et ebaseaduslik peab olema oma mõju kasutamine. Riigikohus lähtus oma seisukoha kujundamisest *nullum crimen* põhimõttest. Kollegium rõhutas, et määratletuse põhimõttest tuleneb kohustus tõlgendada karistusõiguse normi eelkõige grammatiliselt. Riigikohus lähtus normi tõlgendamisel termini „ebaseaduslik“ asukohast lauses. Sellest lähtuvalt on mõiste ebaseaduslik seotud isiku poolt oma mõjuvõimu kasutamisega. Seega karistatav on see, kui „isik kasutab ebaseaduslikult oma tegelikku või eeldatavat mõjujõudu“.¹⁴⁸

Lisaks kasutas Riigikohus oma lahendis süstemaatilis-loogilist tõlgendamise meetodit. Sellele viitab Riigikohtu poolt kasutatud sõnastus „objektiivsete tunnuste süstemaatiline käsitlus“. Mõjuvõimuga kauplemine ei eelda erisubjekti. Seega saa seda kuritegu toime panna mitte ainult ametiisik või ka laiemalt isik kellel on antud mingid avaliku võimu volitused vaid kõik isikud. Samas ei saa õigus aga sisaldada sellist keeldu, et iga ühe poolt igasuguste hüvede vastuvõtmine on keelatud, kuna sellist piirangut saab kehtestada ainult avalikus teenistuses olevatele isikutele. Õiguse kohaldamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et seadusandja ei ole soovinud luua õigusnormi mida ei ole võimalik rakendada. Kuna tõlgendus, et ebaseaduslik peab olema hüve vastuvõtmine, aga mõjuvõimuga kauplemine on igapähelelik, siis selline tõlgendus viiks olukorrani, kus mõjuvõimuga kaupleja poolt hüvega nõustumine on ebaseaduslik oleks igapähele puhul võimatu.¹⁴⁹

Veel kasutas ka Riigikohus ajaloolist tõlgendust sisustamaks mõjuvõimuga kauplemise sätet. Mõjuvõimuga kauplemise kriminaliseerimine toimus põhjusel, et Eesti karistusõigus viidi kooskõlla korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooniga¹⁵⁰. Konventsiooni artikle 12 sätestab, et „konventsiooniga ühinenud riik peab määratlema kuriteona keelatud hüve lubamine, pakkumine või andmine kui see on toime pandud isiku suhtes, kes väidab või kinnitab, et tal on võimalik mõjutada ametisiku otsuseid enda või teise isiku huvides. Konventsiooniosaline määratleb kuriteona sellise hüve palumise, vastuvõtmise või lubamise või hüve pakkumise heakskiitmise, mis põhineb isiku mõjukuse arvestamisel olenemata

¹⁴⁷ RKKKo 3-1-1-23-12 p 8.2.

¹⁴⁸ RKKKo 3-1-1-23-12 p 8.2, 8.3.

¹⁴⁹ RKKKo 3-1-1-23-12 p 8.4.

¹⁵⁰ Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. - RT II 2001, 28, 140.

sellest, kas isik on oma mõjuvõimu kasutanud või kas see eeldatav mõjucus viib kavatsetud tulemuseni.“ Riigikohus viitas ka konventsiooni seletuskirjale, mis kasutas nii mõisteid „lubamatu hüve“ kui ka „sobimatu mõju“. Seletuskirjas oli aga märgitud, et mõjutamise all ei ole silmas peetud tunnustatud lobitöö vorme. Sellest tuletas kolleegium riigi õiguse otsustada mõjuvõimuga kauplemise kriminaliseerimisel, kas rõhuasetus seada ebaseaduslikule hüve vastu võtmisele või ebaseadusliku mõjutamisele. Kindlasti aga ei hõlma see sotsiaalselt lubatud lobitööd. Seega on konventsiooniga kooskõlas KarS § 298¹ lg 1, mis loeb karistatavaks ametisiku ebaseadusliku mõjutamise. Kuna Eestis ei ole reguleeritud lobitöö, siis tuleb ebaseadusliku all mõista eelkõige mõjutamistegude kriminaliseeritust, milleks saab olla näiteks altkäemaks.¹⁵¹

Kõneall olevas kohtuotsuses on Riigikohus tõlgendanud sätet kõigepealt grammatiliselt. Lisaks on kasutanud ka süstemaatilis-loogilist ja ajaloolist tõlgendamist. Süstemaatilis-loogilise ja ajaloolise tõlgendamisega kolleegium toetas ainult grammatilise tõlgenduse korrektsust, mitte ei laiendanud karistusnormi ala. Samuti konkretiseeris Riigikohus mõistet „ebaseaduslik“ lugedes selle eelkõige täidetuks siis, kui lubatakse toime panna kuritegu ametniku mõjutamisel. Oluline on analüüsitud asjas see, et Riigikohus on osutanud grammatilise tõlgendamise prioriteetsusele muude tõlgendamise meetodite ees. Samuti on ta sidunud üheselt grammatilise tõlgendamise *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõttega. Riigikohus rõhutas ka, et määratletuspõhimõte on oluline arvestades nii normi rakendaja, kui ka normi adresaadi võimalust aru saada sellest, milline tegevus on karistatav ja milline karistus järgneb sellisele tegevusele.¹⁵²

Kaasus 10: RKKKo 3-1-1-103-12

Käsitletavas kriminaalasjas oli süüdistus esitatud selle kohta, et süüdistavad nõudsid kannatanult raha temalt varastatud auto tagastamise eest ja ähvardasid vastasel korral sõiduki hävitada või kaotada. Tegemist oli vene keelse väljendiga „машину сольют“, mis võib tähendada nii hävitamist kui ka kaotamist.¹⁵³

¹⁵¹ RKKKo 3-1-1-23-12 p 9.2.

¹⁵² RKKKo 3-1-1-23-12 p 8.2.

¹⁵³ RKKKo 3-1-1-103-12 p 10.1.

Süüdistus oli esitatud KarS § 214 lg 2 p 1 ja 4. KarS § 214 lg 1 näeb ette karistuse „varalise kasu üleandmise nõudmise eest, kui on ähvardatud /.../ hävitada või rikkuda vara /.../“. Süüdistus oli esitatud sama tegevuse eest kvalifitseerivatel asjaoludel.

Käesolevas asjas leidis prokurör, et hävitamine ja ära kaotamine on kannatanu jaoks ühetähenduslikud, kuna mõlemal juhul jääb kannatanu oma varast ilma. Seega KarS § 214 kontekstis ei oma tähtsust, kuidas isik oma varast lõplikult ilma jääb.¹⁵⁴

Riigikohus prokuröri seisukohaga ei nõustunud. Kolleegium viitas, et paragrahvi tekstist tuleneb, et karistatav on tegu, kui ähvardatakse vara hävitada või rikkuda. Selline sõnastus ei võimalda tõlgendada teksti nii, et KarS § 214 koosseisu täidaks igasugune ähvardus jätta isikut varast ilma. Riigikohus möönis prokuröri seisukoha õigust, et kannatanu jaoks ei ole vahet milliste tegude tagajärjel ta oma varast ilma jääb. Küll aga leidis Riigikohus, et sätte tõlgendamine nii, et igasugune varast ilma jäämisega ähvardamine oleks karistatav ei ole võimalik, kuna selline tõlgendamine läheks vastuollu määratletuspõhimõttega ja tooks kaasa analoogia kohaldamise. Riigikohus viitas ka sellele, et karistus peab olema selgelt määratletud, et igaühel oleks võimalik ettenäha, milline käitumine on keelatud. See on oluline, et isikud saaksid oma käitumist vastavalt kujundada. Ka viitas Riigikohus karistusõigusnormi tõlgendamisel grammatilise tõlgendamise prioriteetsusele.¹⁵⁵

Konkreetses kohtuasjas leiti isikud süüdi olevad väljapressimises. Seda küll põhjusel, et kannatanu tundis, et tema vara ähvardatakse lammutada juhul, kui ta ei nõustu raha maksma. Sellist ähvardust loeti aga vara hävitamisega ähvardamiseks KarS § 214 mõttes.¹⁵⁶

Otsuses on tõlgendatud karistusnormi grammatiliselt täpselt. Riigikohus oleks saanud laiendada karistusnormi kehtivusala kasutades süstemaatilis-loogilist või objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist, kuid seda ei tehtud. Seega ei ole kohtuasjas 3-1-1-103-12 Riigikohus eksinud *nullum cirmen* põhimõtte vastu.

¹⁵⁴ RKKKo 3-1-1-103-12 p 7.1.

¹⁵⁵ RKKKo 3-1-1-103-12 p 9.

¹⁵⁶ RKKKo 3-1-1-103-12 p 10.1.

Kaasus 11: RKKKo 3-1-1-21-11

Käsitletavas kohtuasjas oli süüdistavale esitatud muuhulgas süüdistus KarS § 394 lg 2 p 2 järgi, mis näeb ette karistuse rahapesu eest, kui see on toime pandud vähemalt teist korda. Süüdistatav oli toime pannud mitmeid varavastaseid süütegusid. Samuti süüdistati teda selles, et ta oli teinud erinevaid tegevusi varjamaks kuritegelikul teel saadud raha. Selline tegevus oligi ajendiks, miks prokuratuur esitas süüdistuse rahapesus.¹⁵⁷

Kars § 394 lg 1 s.o rahapesu lihtkoosseisu dispositioon on väga lühike „rahapesu eest“. Seega on KarS § 394 koosseisu sisustamiseks väga oluline sisustada terminit rahapesu.

Konkreetselt tõi Riigikohus välja neli asjaolu mida prokuratuur pidas rahapesu koosseisu täitvaks tegevuseks. Esiteks seda, et süüdistatav oli teinud ülekandeid kolmandatele isikutele, kes andsid talle ülekantud raha sularahas tagasi. Teiseks oli ta andnud kannatanutele kolmandate isikute kontonumbreid ja lasknud neil sinna raha ülekanda. Kolmas põhjus oli see, et süüdistatav tegi ise kannatanute pangarvetelt ülekandeid kolmandate isikute kontodele kasutades selleks väljapetunud pangakoode. Neljandaks tegevuses oli süüdistatava enda poolt enda ühes pangas olevalt kontolt teises pangas olevale enda kontole raha kandmine ja peale seda raha sularahas välja võtmine.¹⁵⁸

Riigikohus lähtus mõiste „rahapesu“ sisustamisel rahapesu ja terrorismi tõkestamise seadusest¹⁵⁹ (edaspidi RahaPTS). RahaPTS § 4 lg 1 sätestab kahes punktis rahapesu mõiste „Rahapesu on kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara: 1) tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või varaga seotud muude õiguste varjamine või saladuses hoidmine; 2) muundamine, ülekandmine, omandamine, valdamine või kasutamine eesmärgiga varjata või hoida saladuses vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest“ Selline sõnastus võimaldab väga laia tõlgendust, mis annab võimaluse lugeda igasuguse kuritegelikul teel saadud vara kasutamise rahapesuks. Sellesisest sõnastusest võiks eeldada, et minnes varastatud raha eest midagi ostma, peaks varas teavitama müüjat, et tegemist on varastatud rahaga. Vastasel korral ta ju

¹⁵⁷ RKKKo 3-1-1-21-11 p 2.4.

¹⁵⁸ RKKKo 3-1-1-21-11 p 12.

¹⁵⁹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 11.03.2016, 6.

hoiaks saladuses kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara. Sellise grammatilise tõlgenduse liiga avarale tõlgendusvõimalusele on viidanud ka Riigikohus.¹⁶⁰

Riigikohus ei leidnud, et süüdistatav oleks süüdi rahapesus. Süüdistava tegevus, kui ta kandis raha kannatanute arvelt kolmandate isikute arvetele oli tegevus, mis oli seotud kelmuse või arvutikelmusega nii tugevalt, et nimetatud eelkuriteod ei olnud eraldatavad rahapesust. Enda kui kuriteo toimepanija varjamine oli kelmuse loomulik osa. See ei olnud kuritegelikul teel saadud raha suunamine millega kahjustataks legaalselt majandus- või rahakäivet.¹⁶¹

Rahapesuks ei lugenud Riigikohus ka süüdistatava tegevust kandes ühelt enda kontolt kuritegelikul teel saadud raha enda teisele kontole. Siin viitas Riigikohus oma varasemale otsusele 3-1-1-34-05. Nimetatud otsuses leidis Riigikohus, et rahahapesu koosseis eeldab, et rahapesuna käsitlevad toimingud peavad oma eesmärgilt olema suunatud eelkõige just raha kuritegeliku päritolu varjamiseks.¹⁶² Sellest otsusest tulenevalt leidis Riigikohus, et kuna süüdistatava jaoks oli omaniku varjamine ebaseadusliku päritolu ja tegeliku omaniku varjamine kõrvaleesmärgiks ja kuriteo tagajärjeks, siis süüdistava tegevuses puudub rahapesu koosseis.¹⁶³

Analüüsitud lahendis lähtus Riigikohus objektiiv-teleoloogilisest tõlgendusest. Riigikohus oma tõlgendusega kitsendas RahaPTS-is antud rahapesu definitsiooni. Kuna RahaPTS-is oleva sätte grammatiline tõlgendus annab liiga avara võimaluse igasugust kuritegeliku vara kasutamist pidada rahapesuks, siis selline tõlgendus oleks vastuolus määratletuse põhimõttega. Seega kitsendas oma tõlgendusega Riigikohus rahapesu mõistet KarS-is võrreldes selle mõistega RahaPTS-i regulatsiooniga. Enamus inimesi kasutades sõna „rahapesu“ ei mõtle selle all tegevust, kus varastatud raha eest ostetakse midagi. Seega on Riigikohtu tõlgendus kooskõlas ka põhimõttega, et mõiste kasutamine avaramalt kui on selle tavakeeles kasutatud mõiste maht ei ole lubatud.

Riigikohus kasutas analüüsitud otsuses objektiiv-teleoloogilist meetodit õigesti ja ei läinud vastuollu *nullum crimen* põhimõttega.

¹⁶⁰ RKKKo 3-1-1-68-10 p 12,13.

¹⁶¹ 3-1-1-21-11 P 13

¹⁶² 3-1-1-34-05 p 25

¹⁶³ 3-1-1-21-11 p 14

Kaasus 12: RKKKo 3-1-1-40-11

Analüüsitavas kaasuses oli süüdistus esitatud selle kohta, et isik omamata vastava relva luba hoidis 38 tulirelva padrunit. Selles episoodis oli süüdistus esitatud KarS § 418 lg 1 järgi, mis sellel ajal kehtinud redaktsioonis nägi ette karistuse „tulirelva, selle olulise osa või laskemoona ebaseadusliku käitlemise eest, välja arvatud padrunite ebaolulises koguses ebaseaduslik käitlemine“. ¹⁶⁴ Seega oli analüüsitavaks küsimuseks, kas 38 padrunit käib mõiste „ebaoluline kogus“ alla.

Maakohus ei lugenud 38 padrunit ebaoluliseks koguseks. Seda põhjusel, et leitud padrunite hulgas oli 28 automaattulirelva padrunit. Maakohus lähtus asjaolust, et tavaliselt mahub automaattulirelva salve 30 padrunit ja valanguga tulistav automaattulirelv on ohtlikum tavalisest tulirelvast.¹⁶⁵

Karistusseadustik ei sätesta padrunite ebaolulist kogust. Seega selle mõiste tõlgendamiseks pöördus kriminaalkolleegium relvaseaduse poole. Ka relvaseaduse ei sätesta milline on padrunite ebaoluline kogus. Riigikohus lähtus mõiste „ebaoluline kogus“ sisustamisel relvaseaduse § 46 lg-st 5, mis sätestab füüsilisele isikule relvaloa alusel hoitava lubatud suurima padrunite kogused. Kuivõrd nimetatud sättes on kõige väiksem lubatud koguse määr 100 padrunit, siis sellest lähtuvalt luges Riigikohus ka ebaoluliseks padrunite koguseks kuni 100 padrunit.¹⁶⁶

Seega tõlgendas Riigikohus mõistet „ebaoluline“ süstemaatilis-loogiliselt. Positiivsena saab välja tuua Riigikohtu konkreetse piiri väljatoomise, milleni loetakse padrunite kogust ebaoluliseks. Selline tõlgendus määratles kuriteo koosseisu täpsemalt. Kui kolleegium oleks nõustunud maakohtuga, oleks isikutel raske ette ennustada millisel juhul loetakse padrunite hoidmine kuriteona karistatavaks.

¹⁶⁴ RKKKo 3-1-1-40-11 p 2.

¹⁶⁵ RKKKo 3-1-1-40-11 p 16.1.

¹⁶⁶ RKKKo 3-1-1-40-11 p 16.1.

Kaasus 13: RKKKo 3-1-1-54-11

Selles kohtuasjas oli esitatud süüdistus selles, et süüdistatav töötades panga kliendihaldurina sai teada politsei päringust panga kliendi kohta. Päring oli tehtud kriminaalmenetluse raames ja seega sai süüdistatavale teatavaks kriminaalmenetluse andmed. Süüdistav edastas need andmed kliendile, kelle kohta päring oli tehtud.¹⁶⁷

Süüdistus oli esitatud KarS § 316¹ alusel, mis kohtuotsuses tegemise ajal kuni 31.12.2014 kehtinud redaktsioon oli järgmine: “Kriminaalasja kohtueelse menetluse andmete või kuriteo ärahoidmiseks või tõkestamiseks toimuva jälitusmenetluse andmete ebaseadusliku avaldamise eest isiku poolt, kellele need andmed said teatavaks seoses töö- või ametiülesannete täitmisega, kui sellega on tehtud võimatuks või oluliselt raskendatud kuriteona karistatava teo olemasolu või selle puudumise või muude tõendamiseseme asjaolude tuvastamine või jälitustoimingu eesmärgi saavutamine jälitusmenetluses“.

Kohtuasjas oli oluliseks küsimuseks, kas süüdistatav on KarS §316¹ järgi erilise isikutunnusega isik või mitte. Riigikohus leidis, et mitte igaüks kes on töö- või ametiülesandeid täites saanud teada infot kriminaalmenetluse kohta ei ole erilise isikutunnusega isik. Riigikohus leidis, et oluline on see, et nende ülesannetega seoses on tal ka õiguslik kohustus kriminaalmenetluse andmeid mitte avaldada. Selline kohustus võib olla sätestatud seaduses või töösuhteid reguleerivates dokumentides.¹⁶⁸ Kolleegiumi hinnangul seisnes andmete avaldamise ebaseaduslikkus KarS §316¹ mõttes selles, et andmete avaldamine peab olema keelatud töö- või teenistussuhte regulatsioonist lähtuvalt. Seega ainult töötamine juriidilise isiku juures, kellelt on küsitud andmeid ei too kaasa õigusliku kohustust andmeid mitte avaldada.¹⁶⁹ Kolleegium nõustus maakohtu seisukohaga, et nimetatud koosseisus eriliseks isikutunnuseks on eelkõige otseselt menetlust läbiviivad isikud kuid ka vastavate asutustega tööalases suhtes olevad isikud.¹⁷⁰

Viitmata küll otseselt objektiiv-teleoloogilisele tõlgendamisele kasutas Riigikohus seda meetodit käesolevas asjas mõiste „ebaseaduslik“ tõlgendamisel. Tõlgendusega kuidagi normi grammatilisest tõlgendusest tulenevat kohaldamis ala ei laiendatud, seega puudus antud asjas ka võimalik vastuolu *nullum crimen* põhimõttega.

¹⁶⁷ RKKKo 3-1-1-54-11 p 1.

¹⁶⁸ RKKKo 3-1-1-54-11 p 8.2.

¹⁶⁹ RKKKo 3-1-1-54-11 p 8.3.

¹⁷⁰ RKKKo 3-1-1-54-11 p 8.5.

Kaasus 14: RKKKo 3-1-1-57-10

Nimetatud kaasuses oli esitatud ühele kohtualusele süüdistus selle kohta, et ta oli varjanud esimese astme kuritegu.¹⁷¹

Süüdistus oli esitatud KarS § 306 lg 1 järgi, mis näeb ette karistuse „teise isiku poolt esimese astme kuriteo eelnevalt mittelubatud varjamise eest“. Sama paragrahvi 2 lõige sätestab, et selle teo toimepanemine „kuriteo toimepanija vanema, lapse, lapsendaja, lapsendatu, venna, õe, vanavanema, lapselapse, abikaasa või tema vanema poolt ei ole süüline“.

Ringkonnakohus leidis, et süüdistatav ei vastuta oma teo eest, kuna ta oli KarS § 306 lg 2 tähenduses kuriteo toimepanija elukaaslane.¹⁷² Kuna KarS § 306 lg 2 ei nimeta loetelus elukaaslast, samuti ei ole tegemist näidisloeteluga, siis on vaja elukaaslase lugemiseks KarS § 306 mõttes abikaasaks tõlgendada abikaasa mõistet KarS § 306 lg 2 mõttes erinevalt perekonnaseaduse¹⁷³ sätetest.

Nimetatud sätte tõlgendamine ei olnud analüüsitava kriminaalasja lahendamisel Riigikohtus oluline ja seetõttu kolleegium analüüsi sätte tõlgendamist *obiter dictum* korras seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks. Riigikohus nõustus ringkonnakohtuga, et ka elukaaslast saab lugeda KarS § 306 lg 2 mõistes abiakaasaks. Riigikohus viitas kõigepealt oma varasemale lahendile.¹⁷⁴ Selles lahendis oli Riigikohus leidnud, et tsiviilõiguslikus mõttes on tõepoolest abikaasadeks ainult registreeritud abielus olevad mees ja naine. Seda ei saa aga automaatselt samamoodi tõlgendada karistusõiguses. Riigikohus viitas KrMS § 71 lg 1 p 5-le, mis lubab kahtlustatva või süüdistatava abikaasal, püsivas kooselus oleval isikul ja tema vanemal, sealhulgas pärast abielu või püsiva kooselu lõppemist, keelduda tunnistajana ütluste andmisest. Riigikohus viitas ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁷⁵ § 257 lg 1 p-le 5, mis lubab keelduda tunnistuste andmisest „hageja või kostja abikaasal, elukaaslasel ja tema vanemal, sealhulgas pärast abielu või püsiva kooselu lõppemist“. Kuna eelnevalt mittelubatud

¹⁷¹ RKKKo 3-1-1-57-10 p 1.1.

¹⁷² RKKKo 3-1-1-57-10 p 3.5.

¹⁷³ Perekonnaseadus. - RT I, 12.03.2015, 99.

¹⁷⁴ RKKKo 3-1-1-97-05.

¹⁷⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 10.03.2016, 10.

varjamine võib seisneda ka ütlustest andmisest keeldumise kohta, siis ei saa kuidagi loogiliseks pidada, et ühelt poolt menetlusõigus lubab seda tegevust, teiselt poolt aga materiaalõigus loeb sellise tegevuse karistatavaks.¹⁷⁶ Samuti põhjendas Riigikohus lahendis 3-1-1-97-05 elukaaslase lugemist abikaasaks KarS § 306 lg 2 tähenduses, kuna seaduse eesmärgiks on „vabastada isik ebaeetilisest dilemmast, kas riskida ise karistusega või reeta selle hirmus enda lähedane isik“. Tõlgendus, et § 306 lg 2 mõttes loetakse abikaasaks ainult abikaasat formaalses mõttes, s.o ametlikult registreeritud abikaasasid jääks sellisest seaduse kaitsealast välja suur hulk isikuid kes elavad vabaabielus¹⁷⁷.

Lahendis 3-1-1-57-10 täpsustas riigikohus kriteeriume, millal võib isikuid lugeda formaalselt abielus mitte olevaid isikuid võrdväärseks abikaasadega KarS § 306 mõttes. Kolleegium leidis, et isikute kooselu võrdsustamiseks abieluga peab kooselu olema alalise iseloomuga. Üldjuhul on selleks indikaatoriks, kas kooselu on alaline, kooselatud aeg. Kuid kooselu alaline iseloom võib avalduda ka muudes asjaoludes. Näiteks võib sellele viidata koos elavate isikute soov abielluda. Kuna konkreetsel juhtumil olid vähest aega koos elanud isikud esitanud abiellumise avalduse, siis konkreetses asjas tuleks kolleegiumi hinnangul lugeda abikaasadeks.¹⁷⁸

Eeltoodust nähtub, et Riigikohus kasutas KarS sätte tõlgendamisel nii analoogiat, viidates teistele seadustele, kui ka objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist viidates seaduse eesmärgile. Kuigi nimetatud tõlgendused laiendasid abikaasa mõistet ei olnud need vastuolus analoogia keeluga. Seda põhjusel, et karistusõiguses olev analoogia keeld ei kehti juhul, kui seda kasutatakse süüdistatava kasuks.

Küll aga muutis Riigikohtu tõlgendus KarS § 306 rakendusala ähmasemaks. Abikaasa mõiste perekonnaseaduse mõttes on tunduvalt täpsem kui elukaaslase mõiste. Juhul, kui KarS § 306 sätestatud situatsiooni sattub isik, kes on kooselus ei saa ta tõsikindlalt ette ennustada, kas kohus loeb teda abikaasaks või mitte. Seega on sellisest tõlgendusest liigutud karistusnormi vähesema määratletuse suunas. Kuna absoluutselt vältida määratlemata õigusmõisteid karistusnormis ei ole võimalik, siis ei pruugi olla selline tõlgendus vastuolus määratletuse nõudega.

¹⁷⁶ RKKKo 3-1-1-97-05 p 7.

¹⁷⁷ RKKKo 3-1-1-97-05 p 5.

¹⁷⁸ RKKKo 3-1-1-57-10 p 20.2.

Kaasus 15: RKKKo 3-1-1-84-10

Tegemist oli kaasusega, kus süüdistus oli esitatud selle kohta, et süüdistatav töötades raamatupidajana tegi tööandja pangakontolt ülekandeid enda ja teise isiku kontolli all olevate juriidiliste isikute pangakontodele ja võttis raha välja sularahana.¹⁷⁹

Lähtuvalt Riigikohtu poolt KarS § 5 lg-te 1 ja 2 antud tõlgendusele saab isikut süüditunnistada ja karistada, kui tegu on karistatav kogu aja alated teo toimepanemisest kuni kohtuotsuse jõustumiseni. Kuna kriminaalasi oli alustatud enne 01.09.2002 ja Riigikohu arutas asja peale 31.12.2003 siis oli otsustamaks kas isikut saab karistada selle teo eest vaja kontrollida, kas oli täidetud nimetatud ajavahemikul kehtinud KarS § 203 koosseis. KarS § 203 sellel ajal kehtinud koosseis nägi ette karistuse „õiguspärases valduses oleva, leitud või juhuslikult oma valdusse sattunud võõra vallasasja ebaseaduslikult enda või kolmanda isiku kasuks pööramise eest“. Antud kohtuasja kontekstis tekkis küsimus kuidas sisustada mõistet „vallasasi“. ¹⁸⁰

Kuna KarS §-le 203 antud tõlgendus ei omanud antud aja lahendamisel tähtsust analüüsis kolleegium seda sätet tagamaks seaduse ühetaolist kohaldamist. Riigikohus leidis, et pangakontol olevat raha ei saa lugeda vallasasjaks karistusseadustiku mõttes. Riigikohus lähtus oma tõlgenduse andmisel tsiviilseadustiku üldosa seadus¹⁸¹ (edaspidi TsÜS) §-st 49 mis sätestab, et „asi on kehaline ese“. Riigikohus viitas ka oma varasemale lahendile. Viidatud otsuses põhjendas Riigikohus oma seisukohta sellega, et kontol oleva raha näol on tegemist rahalise nõudega panga vastu, seega ei saa ka varaline nõue olla kellegi valduses kuna asjaõigusseaduse¹⁸² (edaspidi AÕS) §-st 30 tuleneb, et valdus on tegelik võim asja üle. Seega ei saanud ka KarS § 201 kehtinud redaktsioon olla karistamise aluseks pangakontol oleva raha omastamise korral.¹⁸³

Analüüsitud kohtuasjas kasutas Riigikohus terminite tõlgendamisel teiste seaduste sätteid. Seega oli tegemist süstemaatilise-loogilise tõlgendamisega. Riigikohus ei laiendanud KarS-i

¹⁷⁹ RKKKo 3-1-1-84-10 p 1.

¹⁸⁰ RKKKo 3-1-1-84-10 p 20.

¹⁸¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 12.03.2015, 106.

¹⁸² Asjaõigusseadus. - RT I, 30.06.2015, 41.

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-83-07 p 14.

sätte kohaldamisala, seega ei olnud rikutud analoogia keeldu. Samuti määratleti väga täpselt KarS-is kasutatud mõisteid „valdamine“ ja „vallasasi“ sisustades neid mõisteid analoogselt tsiviilõigusega. Selline tõlgendus vastab ka eesmärgile, et seadustes kasutataks termineid võimalusel ühes tähenduses.

Kaasus 16: RKKKo 3-1-1-71-10

Kohtuasjas oli isik oli mõistetud süüdi KarS § 349 järgi selle eest, et ta oli andud oma isikutunnistuse kasutamiseks teisele isikule, kes sai seda kasutada sisenemiseks ööklubisse.¹⁸⁴

KarS § 349 näeb ette karistuse „teise isiku nimele väljaantud tähtsa isikliku dokumendi kasutamise eest või enda nimele väljaantud tähtsa isikliku dokumendi teisele isikule kasutamiseks andmise eest eesmärgiga omandada õigusi või vabaneda kohustustest“. Riigikohus analüüsis nimetatud sättes sisalduva mõiste „õigusi“ tähendust.¹⁸⁵

Kohtuasja lahendamiseks ei olnud oluline KarS § 349 tõlgendamine, kuid kolleegium pidas vajalikuks selle analüüsimist *obiter dictum* korras seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks. Riigikohus ütles oma otsuses, et KarS § 349 termini „õiguste“ all tuleb mõista tegelikke õigusi. Tegelikeks õigusteks pidas Riigikohus selliseid õigusi, mis otseselt lubavad teiselt isikult midagi nõuda s.o nõudeõigusi. Dokumendi kasutamine aga ööklubisse sisenemiseks sellist õigus ei anna, kuna ööklubi omanikul ei ole kohustust igauhte, kes soovib siseneda ööklubisse sisse lasta. See tuleneb lepinguvabaduse põhimõttest, et lepingu pooled on vabad valima lepingu tingimusi ja otsustama seda, kas nad üldse sõlmivad lepingu. Seega ei omandatud kohtulahendis toodud asjas õigust KarS § 349 mõttes.¹⁸⁶

Analüüsitavas asjas lähtus KarS § 349 mõiste „õigusi“ tõlgendamiseks tsiviilõigust. Seega oli tegemist süstemaatilis-loogilise tõlgendamisega. Tõlgendusega ei laiendatud karistatavuse piiri. Samuti ei muutunud normi määratletuse aste. Seega oli Riigikohtu seisukoht kooskõlas *nullum crimen* põhimõttega.

¹⁸⁴ RKKKo 3-1-1-71-10 p 1.

¹⁸⁵ RKKKo 3-1-1-71-10 p 9.2.

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-71-10 p 9.2.

Kaasus 17: RKKKo 3-1-1-29-12

Analüüsitavas kohetasjas oli süüdistus esitatud selle kohta, et süüdistatav oli omandanud kuus Imovane tabletti, mis sisaldavad toimeainet zopikloon. Zopikloon on lisatud sotsiaalministri poolt narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja. Süüdistatav andis tabletid arestimaja ülekuulamis ruumis üle vahistatule.¹⁸⁷

Süüdistus oli esitatud KarS § 183 lg 1 järgi, mis näeb ette karistuse „narkootilise või psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseadusliku edasiandmise /.../eest“. Kriminaalasja lahendamisel tekkis küsimus kuidas tõlgendada narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse¹⁸⁸ (edaspidi NPALS) § 3¹ lg 1 kuni 26.02.2011 kehtinud redaktsiooni. Redaktsioon nägi ette, et „narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad kehtestab sotsiaalminister määrusega. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja tehakse muudatused ja täiendused Ravimiameti ettepanekul. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjade koostamisel lähtutakse ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtsest konventsioonist¹⁸⁹ ja ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioonist¹⁹⁰ arvestades narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kuritarvitamise ja sõltuvuse tekitamise riski suurust.“¹⁹¹

Süüdistatava kaitsja leidis, et NPALS § 3¹ lg 1 lubas sotsiaalministril kanda narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja ainult neid aineid, mis on loetletud konventsioonides.¹⁹² Riigikohus selle seisukohaga ei nõustunud ja tõlgendas sätet kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid kasutades jõudes kõigi meetoditega tulemusele, et sotsiaalministril oli õigus zopiklooni kandmiseks nimekirja.

Riigikohus leidis, et kuigi NPALS § 3¹ lg 1 oli sõnastatud halvasti oli sellest ikkagi võimalik välja lugeda, et sotsiaalminister sai nimekirja lisada ka neid aineid mida konventsioonides kirjas ei ole. Seda põhjendusel, et nõue „lähtuda“ ei tähenda nõuet koostada siseriikliku

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-29-12 p 2.

¹⁸⁸ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I, 01.12.2015, 4.

¹⁸⁹ ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. - RT II 1996, 19, 84.

¹⁹⁰ ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. - RT II 1996, 19, 84.

¹⁹¹ RKKKo 3-1-1-29-12 p 17.

¹⁹² RKKKo 3-1-1-29-12 p 17.

narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja täpses vastavuses konventsioonides olevatele nimekirjadele. Lähtumine konventsioonidest tähendab ka muudest konventsioonide sätetest lähtumist, näiteks konventsioonide preambulatest, milles mõlemas on viidatud soovile kaitsta inimeste tervist ja heaolu.¹⁹³

Teiseks tõlgendas NPALS § 3¹ lg-t 1 kolleegium süstemaatilis-loogilise meetodi abil. Tõlgendus, et sotsiaalminister saab kanda nimekirja ainult konventsioonides nimetatud aineid, läheb vastuollu kõnealuse sätte teises lauses sisalduva Ravimiameti ettepaneku nõudega. See nõue on põhjendatav sellega, et Ravimiameti töötajatel on olemas ekspertteadmised, milliseid aineid lugeda narkootilisteks või psühhotroopseteks aineteks. Sellest tulenevalt on ebaloogiline, et Ravimiamet lihtsalt informeerib sotsiaalministrit konventsioonides sisalduvast ainete loetelust.¹⁹⁴

Järgmiseks tõlgendas Riigikohus sätet ajalooliselt. Kolleegium viitas NPALS § 3¹ lg 1 muutmise seletuskirjale. Seletuskirjast nähtus, et normi senine redaktsioon on ebaselge, kuna sealt oleks justkui väljaloetav, et üksnes konventsioonides olevaid aineid saab sinna nimekirja kanda. Seega muudeti kuni 26.02.2011 kehtinud redaktsiooni õigusselguse saavutamiseks. Riigikohus järeldas sellest, et ka seadusandja pidas võimalikuks kuni 26.02.2011 kehtinud redaktsioonist lähtuvalt sotsiaalministri poolt nimekirja kanda aineid mida konventsioonides ei ole märgitud.¹⁹⁵

Riigikohus leidis, et ka teleoloogiliselt ei saa põhjendada sotsiaalministrile keeldu lisamast nimekirja konventsioonis nimetamata aineid. Nii konventsioonid, kui ka NPALS ja ka KarS vastavad koosseisud on loodud eelkõige lähtudes vajadusest inimeste tervist. Seega oli põhjendatud ka selliste ainete, mida konventsioonides nimetatud ei ole. Seda juhul, kui ained kujutavad piisavat ohtu rahvatervisele, et oleks õigustatud karistuse kohaldamine.¹⁹⁶

Analüüsitud kohtuasjas kasutas kriminaalkolleegium kõiki tõlgendusmeetodeid. Tõlgendamisega ei laiendatud ega kitsendatud kuidagi KarS normi rakendusala. Kuigi konkreetselt analüüsi sotsiaalministril vastava volituse olemasolu on tegemist siiski

¹⁹³ RKKKo 3-1-1-29-12 p 18.1.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-29-12 p 18.2.

¹⁹⁵ RKKKo 3-1-1-29-12 p 18.3.

¹⁹⁶ RKKKo 3-1-1-29-12 p 18.4.

karistusõigusliku küsimusega. Juhul kui kohus oleks leidnud, et sotsiaalministril ei olnud õigust zopiklooni lisada nimekirja, oleks muutunud KarS §-s 183 nimetatud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete mõiste ja see ei hõlmaks enam zopiklooni, ehk siis karistusnormi rakendusala oleks muutunud kitsamaks. Riigikohtu tõlgendus analüüsitud kohtuasjas ei olnud vastuolus *nullum crimen* põhimõttega.

Kaasus 18: RKKKo 3-1-1-3-09

Analüüsitava kohtuasjas oli kohtu alla antud kolm füüsilist isikut ja kaks juriidilist isikut. Tegu milles neid süüdistati seisnes selles, et ajavahemikul 16.-20. juuni 2001 toimetati juriidilisele isikule kuulunud 114 700 valmissigaretti, 1190,20 kg praaksigarette ja 7052,41 kg suitsetamistubakat juriidilise isiku registreeritud tegevuskohast teisele aadressile, kus nimetatud tubakatooteid hoiti kuni 2004.a oktoobrini. 2004 oktoobris toimetati tubakatooted edasi järgmisele aadressile, kust tooted avastati läbiotsimise käigus 08.09.2005.¹⁹⁷

Süüdistus oli esitatud KarS § 376 järgi. KarS § 376 lg 1 alates 15.03.2007 kuni 31.12.2014 kehtinud redaktsioon nägi ette karistuse „maksumärgiga märgistamata või teistele nõuetele mittevastavas müügipakendis tubakatoodega kauplemise eest, kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust või kui teo objektiks olid tubakatooted suures koguses, samuti maksumärgiga märgistamata või teistele nõuetele mittevastavas müügipakendis tubakatoode hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise eest suures koguses“. Sama paragrahvi teine lõige nägi ette karistuse juriidilisele isikule.

Ringkonnakohus asus seisukohale, et sätte selline sõnastus loeb karistatavaks müügipakendita tubakatoode müügi suures koguses. Muudel sättes toodud juhtudel saab teoobjektiks olla ainult müügipakendatud tubakatooted.¹⁹⁸

Riigikohus selle tõlgendusega ei nõustunud. Riigikohus leidis, et sätte grammatiline tõlgendus annab tulemuseks, et KarS § 376 näeb ette karistuse ainult juhul, kui teoobjektiks on müügipakendis tubakatooted. Sellist tõlgendust pidas kolleegium vastuoluks olevaks sätte mõttega. Riigikohus leidis, et „tunnistades karistatavaks maksumärgiga märgistamata või

¹⁹⁷ RKKKo 3-1-1-3-09 p 1.1, 1.2.

¹⁹⁸ RKKKo 3-1-1-3-09 p 19.1.

teistele nõuetele mittevastavas müügi pakendis tubakatoode teatud viisidel käitlemise, on KarS § 376 suunatud selle tagamisele, et ei käideldaks tubakatooteid, mille puhul ei ole maksumärgistamise ja müügi pakendile esitatavate nõuete eesmäärke saavutatud. Seega tuleb KarS § 376 objekti määratlemisel lähtuda tubakatoode maksumärgistamise ja tubakatoote müügi pakendile esitatavate nõuete eesmärkidest.¹⁹⁹

Eeltoodust nähtub, et Riigikohus tõlgendas sätet kõigepealt grammatiliselt. Leides aga, et grammatilisel tõlgendusel saadud tulemus on vastuolus seaduse mõttega tõlgendas Riigikohus sätet seaduse mõttest lähtuvalt s.o objektiiv-teleoloogiliselt. Objektiiv-teleoloogilise tõlgendusega hõlmati karistusnormi kohaldamisalasse kõigi tubakatoode, mitte ainult pakendatud tubakatoode käitlemine. Seega Riigikohus suurendas objektiiv-teleoloogilise tõlgendamisega karistusnormi kohaldamisala võrreldes grammatilise tõlgendamisega saadud tulemusega.

Tõepoolest võib nõustuda Riigikohtu seisukohaga, et KarS § 376 lg 1 grammatiline tõlgendus võib olla vastuolus seaduse mõttega. Leian aga, et Riigikohtu tõlgendus on vastuolus *nullum crimen* põhimõttega, kuna tegemist oli laiendava tõlgendusega.

Alates 01.01.2015 kehtib KarS 376 lg 1 redaktsioon mis näeb ette karistuse „maksumärgiga märgistamata või nõuetele mittevastavas müügi pakendis või keelatud tubakatoodega kauplemise, nende hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise eest suures koguses“. Seega on säilinud ka vastuolu grammatilise tõlgenduse ja Riigikohtu poolt antud tõlgenduse vahel.

Kaasus 19: RKKKo 3-1-1-17-09

Käsitletavas kohtuasjas oli süüdistus esitatud selle kohta, et süüdistav oli lukufirma töötajal lasknud vahetada teise isiku poolt eluruumina kasutatava korteri välisukse lukusüdamiku. Korteri valdajale süüdistatv uut võtit ei andnud, millega tegi võimatuks korteri valdajal eluruumi edasise kasutamise.²⁰⁰

¹⁹⁹ RKKKo 3-1-1-3-09 p 19.2.

²⁰⁰ RKKKo 3-1-1-17-09 p 2.

Süüdistus oli esitatud KarS § 314 järgi, mille kuni 31.12.2014 kehtinud redaktsioon nägi ette karistuse „ebaseadusliku läbiotsimise või eluruumist väljatõstmise eest“. Alates 01.01.2015 kehtivas redaktsioonis sõnastust ei muudetud, paragrahvile lisati ainult teine lõige, mis näeb ette karistuse juriidilisele isikule.

Faktiliste asjaolude pinnalt leidsid maakohus ja ringkonnakohus, et süüdistav on toime pannud ebaseadusliku väljatõstmise.²⁰¹ Riigikohus sellise tõlgendusega ei nõustunud.

Riigikohus lähtus „väljatõstmise“ mõiste sisustamisel täitemenetluse seadustiku²⁰² (TMS) § 180 lg-st 3. Nimetatud säte reguleerib kohtutäituri poolt väljatõstmist täitemenetluses ja on sõnastatud järgmiselt „kui võlgnik ei täida täitedokumenti ettenähtud aja jooksul vabatahtlikult, võtab kohtutäitur kinnisasja võlgniku valdusest ära ja annab sissenõudja valdusse. Väljatõstmisele kuuluvad nii asjad kui ka isikud. /.../“ Riigikohus tuletas nimetatud sättest kaks asjaolu millest tulenevalt võib lugeda tegu ebaseaduslikuks väljatõstmiseks. Tegemist peab olema, kas valduse ära võtmisega või asjade välja tõstmisega eluruumist. Kuna antud kohtuasjas ei olnud tuvastatud, et asju oleks välja tõstetud, siis oli oluline otsustada, kas isikult oli võetud ära eluruumi valdus.²⁰³

Riigikohus lähtus valduse mõiste sisustamisel AÕS §-st 32. Nimetatud paragrahv sätestab, et „valdus on tegelik võim asja üle“. Tegelik võim asja üle on kindlasti eluruumi elanikul. Valduse äravõtmise tuvastamisel tuleb lähtuda konkreetsetest asjaoludest s.h „juhinduda tavalisest elulisest arusaamast“. Ukseluku vahetamine ja võtme mitte andmisega raskendati isiku pääsemist korterisse. Kuid selline tegevus ei takista valdajat niivõrd intensiivselt, et seda saaks lugeda valduse äravõtmiseks.²⁰⁴

Eeltoodust nähtub, Riigikohus et tõlgendas KarS-i sätet süstemaatilis-loogiliselt läbi TMS ja AÕS sätete. Ka grammatiline tõlgendus väljendile „eluruumist väljatõstmine“ ei annaks kitsamat tulemust. Seega ei suurendatud sätte kohaldamisala süstemaatilis-loogilise tõlgendamise võrreldes grammatilise tõlgendamise saadud tulemusega. Samuti ei muutunud karistusnorm vähem määratletuks süstemaatilis-loogilise tõlgendamise tulemusega. Seega ei olnud selline tõlgendus vastuolus *nullum crimen* põhimõttega.

²⁰¹ RKKKo 3-1-1-17-09 p 1,4.

²⁰² Täitemenetluse seadustik. - RT I, 17.12.2015, 81.

²⁰³ RKKKo 3-1-1-17-09 p 9.

²⁰⁴ RKKKo 3-1-1-17-09 p 10-12.

Kaasus 20: RKKKo 3-1-1-46-09

Käsitletavas kohtuasjas oli esitatud süüdistus kahele füüsilisele isikule, kes ühe juriidilise isiku töötajana olid avaldanud selle juriidilise isiku infot hankijate ja nende toodete kohta teisele juriidilisele isikule. Samuti kasutasid süüdistavad nimetatud andmeid tehes teise juriidilise isiku nimel hinnapakkumisi.²⁰⁵

Süüdistus oli kvalifitseeritud KarS § 377 lg 1 järgi, mis näeb ette karistuse „töö- või ametiülesannetega seoses isikule teatavaks saanud ärisaladuse avaldamise või kasutamise eest ilma ettevõtja loata, kui see on toime pandud ärilisel või kahju tekitamise eesmärgil“.

Riigikohus käsitles oma otsuses termini „ärisaladus“ sisustamist. Mida mõista karistusseadustikus ärisaladuse all ei ole üheselt selge. Üks ärisaladuse definitsioon tuleb konkurentsiseaduse § 63 lg-st 1, mis sätestab, et „ärisaladuseks loetakse niisugune teave ettevõtja äritegevuse kohta, mille avaldamine teistele isikutele võib selle ettevõtja huve kahjustada, eelkõige oskusteavet puudutav tehniline ja finantsteave ning teave kulude hindamise meetodika, tootmissaladuste ja -protsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahtude, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügistrateegia kohta“. Riigikohtu hinnangul ei ole see regulatsioon otseselt ülekantav KarS § 377 lg 1 sisustamisele, kuna nimetatud säte on suunatud Konkurentsiameti ametnikele. Samuti leiti, et ärisaladuse mõistet aitab sisustada ka intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping²⁰⁶. Lepingu artikkel 39 lg 2 sätestab, et „füüsilistel ja juriidilistel isikutel peab olema võimalus takistada nende seadusliku kontrolli all oleva teabe avaldamist teistele või selle omandamist või kasutamist teiste poolt ilma nende nõusolekuta viisil, mis on vastuolus ausate kaubandustavadega, tingimusel et: a) selline teave on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav isikutele ringkondades, kes tavaliselt kõnesolevat laadi teabega tegelevad; b) sellel teabel on kaubanduslik väärtus tema salajasuse tõttu; c) selle teabe üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.“ Lisaks viitas kriminaalkolleegium ka tsiviilkolleegiumi otsusele, milles leiti, et analoogselt Saksa Liidukohtu praktikale peaks ka Eestis lugema ärisaladuseks „asjaolu, mis on seotud ettevõtlusega, mida teab piiratud ring isikuid ja mille saladuses hoidmise tahe

²⁰⁵ RKKKo 3-1-1-46-09 p 1.1, 1.2.

²⁰⁶ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. - RT II 1999, 22, 123.

ettevõtja poolt peab olema kas dokumenteeritud või vähemalt selgelt äratuntav“.²⁰⁷ Seega peaks ettevõtja kindlaks määrama töölepingus või sisekorra eeskirjas, mis on tema ettevõttes ärisaladus.²⁰⁸

Selliste viidetega teistele õigusaktidel ja Saksa kohtupraktikale tõlgendas kriminaalkolleegium seadust süstemaatilis-loogiliselt. Riigikohus ühtlustas ärisaladuse tsiviilõiguslikku ja karistusõiguslikku tähendust, kasutades tsiviilkolleegiumi tõlgendust. Sellise tõlgendusega ei laiendatud normi rakendusala võrreldes grammatilisel tõlgendusel saadud tulemiga. Tõlgendusega ei muudetud normi määratletumaks võrreldes grammatilisest tõlgendusest tulenevate võimalustega. Pigem muudeti normi rakendumist isikutele ettenähtavaks, kuna isikuid kellel on saladuse hoidmise kohustus, peab olema teavitatud, mida loetakse ettevõttes ärisaladuseks. Seega oli Riigikohtu tõlgendus analüüsitud kohtuasjas *nullum crimen* põhimõttega kooskõlas.

²⁰⁷ RKKKo 3-2-1-103-08 p 20.

²⁰⁸ RKKKo 3-1-1-46-09 p 10.2.

Kokkuvõte

Magistritöös otsisin vastust küsimusele, kuidas on *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõtte mõjutanud õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite kasutamist Riigikohtu praktikas.

Sellele vastuse leidmiseks püstitasin hüpoteesi:

- 1) Riigikohus ei ole kasutanud teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid karistusnormi laiendavaks tõlgendamiseks võrreldes grammatilise tõlgenduse tulemusega;
- 2) Riigikohus kasutades teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid ei ole muutnud karistusnormi vähem määratletuks võrreldes grammatilise tõlgenduse tulemusega.

Hüpoteeside kontrollimiseks käsitlesin töö esimese peatükis teoreetiliselt klassikalise õiguse tõlgendamise meetodeid s.o grammatilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist meetodit. kahes esimeses peatükis teoreetiliselt õigus tõlgendamise meetodeid ja *nullum crimen* põhimõtet. Töös teises peatükis andsin teoreetilise ülevaate *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõtet ja selle mõjust õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite kasutamisele. Põhjalikumalt käsitlesin määratletuse põhimõtet ja analoogia keeldu. Kolmandas peatükis analüüsisin, kuidas on *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõtte mõjutanud tõlgendusmeetodite kasutamist Riigikohtu lahendites.

Autor jõudis seisukohale, et grammatilise tõlgendamisega leitakse seaduse sätte n.ö normaaltõlgendus. Normaaltõlgendusest hälbiv tõlgendus on kitsendav ja laiendav tõlgendamine. *Nullum crimen* põhimõttest tuleneva analoogiakeeluga seoses tekkib küsimus, kus läheb piir analoogia ja laiendava tõlgendamise vahel. Autor jõudis seisukohale, et kuna see piir on ähmane, siis *nullum crimen* põhimõttega on kõige paremini kooskõlas, kui karistusnormi laiendavalt ei tõlgendata. Esiteks ei ole see lubatud analoogia tõttu – ei tohi karistada tegude eest, mille eest karistust ei ole seadusega kriminaalvastutust ette nähtud. Teiseks läheks laiendav tõlgendus vastuollu määratletuse nõudega, sest normi adressaat peab mõistma üheselt, milline tegu on kriminaalkorras karistatav.

Seega karistusõigusseaduse esmaseks ja kõige olulisemaks tõlgendusmeetodiks on grammatiline tõlgendamine. Karistusõigusnormi tõlgendamisel peaks teiste tõlgendusmeetodite kasutamine ainult aitama kaasa seaduseteksti grammatilise tõlgendusega saadud tulemuse mõistmisele. Ühegi tõlgendusmeetodiga ei tohi karistusnormi rakendusala laiendada. Isegi grammatilise tõlgenduse "laiendav" tulemus on vastuvõetav ainult siis, kui on kindel, et seadusandja on sellist sõnastust ja lauseehitust kasutanud just nii laia määratluse andmiseks. Teisisõnu, seaduse rakendaja ei tohi määratlust laiendada, ta võib üksnes otsida "õiget" määratlust.

Autori seisukoht on, et teiste tõlgendusmeetodite kasutamine ei tohi muuta hägusemaks piiri lubatu ja kriminaalkorras karistatava käitumise vahel. Selline tõlgendus on vastuolus määratluse põhimõttega, kuna normi adressaadil peab olema võimalik ette näha, milline tegevus on karistatav ja milline mitte.

Seega jõudis autor järeldusele, et teoreetilisest raamistikust lähtuvalt piirab *nullum crimen* põhimõtte õiguse tõlgendamise meetodite rakendamist karistusõiguse normi tõlgendamisel.

Autor leidis, et tagamaks *nullum crimen* põhimõttest kinni pidamist õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite kasutamisel, tuleks lähtuda teatud järjekorrast ja põhimõtetest karistusnormi tõlgendamisel. Grammatiline tõlgendus annab ette normi maksimaalse kohaldamisala. Süstemaatilis-loogilise tõlgendusega täpsustakse normi mõtet. Ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendusmeetod ei tohiks mingil juhul eelnevate meetoditega leitud normi rakendusala laiendada. Neid argumente saab kasutada normi rakendusala kitsendamiseks võrreldes eelnevate meetoditega saadud normi rakendusala.

Kolmandas peatükis uuris autor kuidas Riigikohtu praktika on kooskõlas käesoleva teema teoreetilises käsitlusega. Selleks analüüsiti Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikat aastatel 2009-2015.

Riigikohus on mitmel korral viidanud oma lahendites *nullum crimen* põhimõttele, määratluse põhimõttele ja analoogia keelule kui laiendavat tõlgendust piiravale põhimõtetele. Samuti on Riigikohus leidnud, et grammatiline tõlgendamine on nendest

põhimõtetest lähtuvalt eelisseisundis teiste tõlgendusmeetodite ees ja seega ei tohiks tõlgendamisega laiendada grammatilisest tõlgendamisega saadud normi piire.

Riigikohus on ka leidnud, et Euroopa Liidu õigusest tulenevad põhimõtted ei saa iseseisvalt olla kriminaalvastutuse õiguslikeks alusteks. Karistamise alus peab tulenema siseriiklikust õigusest. Juhul, kui karistamise aluseks on muu kui siseriiklik õigus, oleks selline lähenemine vastuolus *nullum crimen* põhimõttega.²⁰⁹

Lisaks eelnevale, Riigikohus on oma praktikas olnud seisukohal, et grammatilisest tõlgendamisest laiendav tõlgendamine oleks vastuolus määratletuspõhimõttega. Seda ka juhul kui teistsugune tõlgendamine oleks loogilisem ja kaitseks paremini õiguskorda. Oluliseks pidas Riigikohus, et igaühel oleks võimalik ettenäha milline käitumine on keelatud ja vastavalt sellele oma käitumist kujundada.²¹⁰

Riigikohus on oma tõlgendusega kitsendanud karistusnormi ulatust võrreldes grammatilise tõlgendamisega saadud normi piiridega. Üldjuhul ei ole sellised lahendid vastuolus *nullum crimen* põhimõttega. Seda põhjusel, et kui kohus kitsendab karistusnormi ulatust ei muutu süüdistatava olukord halvemaks.

Karistusnormi kitsendaval tõlgendamisel on Riigikohus ka muutnud seda normi rohkem määratletuks. Näiteks KarS 418 lg-s 1 näeb ette, karistuse „tulirelva, selle olulise osa või laskemoona ebaseadusliku käitlemise eest, välja arvatud laskemoona ebaolulises koguses ebaseaduslik käitlemine“. Selles sättes oleva mõiste „ebaoluline kogus“ sisutamisel lähtus Riigikohus relvaseaduse sätetest. Relvaseadus lubab relvaluba omaval isikul, hoida kuni 100 padrunit. Sellest sättest tuletas Riigikohus, et „laskemoona ebaoluline kogus“ on kuni 100 padrunit. Seega määratles Riigikohus mõiste „ebaoluline kogus“ tunduvalt täpsemalt, kui see on KarS-is sõnastatud.²¹¹

Kuid riigikohus on karistusnormi ulatust kitsendades muutnud normi ka vähem määratletuks. PKS-ist tulenevalt loetakse abikaasadeks meest ja naist kelle vahel on sõlmitud abielu. KarS §

²⁰⁹ RKKKo 3-1-1-40-14.

²¹⁰ RKKKo 3-1-1-103-12 p 9.

²¹¹ RKKKo 3-1-1-40-11 p 16.1.

306 lg 2 sätestab, et kuriteo varjamine ei ole süüline, kui varjatava kuriteo on toimepannud muu hulgas varjaja abikaasa. Elukaaslast KarS § 306 lg-s 2 märgitud ei ole. Riigikohus tõlgendas mõistet abikaasa nii, et KarS § 306 kontekstis tuleb abikaasaks lugeda ka elukaaslast. Seega vähendas Riigikohus KarS § 306 kohaldamisala, kuna välistas sellest, ka kuriteo toimepannud isiku elukaaslase. Kuna aga PKS-ist tulenev abikaasa mõiste on palju kergemini tuvastatav, kui püsiv kooselu, siis sellega on Riigikohus muutnud nimetatud normi rakendusala piiri ähmasemaks.²¹²

Riigikohus on tõlgendanud karistusõigusnorme ka laiendavalt. Seda tehes on Riigikohus tuginenud erinevatele argumentidele.

Näiteks on Riigikohus KarS § 255 lg-s 1 mõistet „kuritegude“ s.o grammatilist mitmust tõlgendanud nii, et selle alla loeti ka ühte kuritegu. Sellist tõlgendust põhjendas riigikohus esiteks argumentidega, et „puudub mõistlik põhjendus, miks ei peaks olema karistatav ainult mitmete erinevate kuritegude tegemiseks loodu kuritegelik grupeering, kuid mitte ühe sealhulgas vältava või jätkuva kuriteo toime panemine.“²¹³ Selline tõlgendus läheb vastuollu *nullum crimen* põhimõttega, et ainult seadusega saab tegu tunnistada karistatavaks ja tegemist on analoogia kohaldamisega lähtudes kohtunike arusaamast, mille eest on mõistlik karistada. Teiseks põhjendati sellist tõlgendust viitega ÜRO konventsioonile.²¹⁴ Seega luges Riigikohus teo karistatavaks rahvusvahelisest õigusest lähtuvalt, kuigi oma teises lahendis on Riigikohus leidnud, et ainult siseriikliku õigusega saab tegu lugeda karistatavaks.²¹⁵

KarS § 137 lg-t 1 tõlgendades on Riigikohus segaselt sõnastatud sätet tõlgendanud väga laialt. Riigikohus leidis, et säte loeb karistatavaks „seaduses sätestatud mistahes jälitustoimingute tegemist teise inimese suhtes jälitustegevuseks seadusliku õiguseta isiku poolt“ Seda vaatmata sellele, et sätte dispositioon räägib ainult „teise isiku jälgimisest“. Riigikohus põhjendas oma seisukohta kõigepealt paragrahvi pealkirjaga, mis räägib eraviisilisest jälitustegevusest. Teiseks viitas Riigikohus teleoloogilise tõlgendamisele.²¹⁶ Millistest argumentidest lähtudes sätet teleoloogiliselt tõlgendati, jättis Riigikohus selgitamata. Samuti leidis Riigikohus. Et kui karistusnormi on Riigikohtu praktikas ühte moodi alati rakendatud, siis seetõttu on ka

²¹² RKKKo 3-1-1-57-10.

²¹³ RKKKm 3-1-1-125-13 p 7.

²¹⁴ RKKKm 3-1-1-125-13 p 8.

²¹⁵ RKKKo 3-1-1-33-14.

²¹⁶ 3-1-1-93-15 p 85.

võimalik ettenäha seda, et karistatav on igasugune jälitustegevus isiku poolt kellel puudub selleks õigus.²¹⁷ Seega Riigikohus laiendas grammatilise tõlgendamise leitavat karistatavuse ulatust, minnes sellega vastuollu oma teiste lahenditega ja ka EIK seisukohaga, mis peab laiendavat tõlgendamist keelatuks.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Riigikohtu praktikas on *nullum crimen* põhimõtte piiranud karistusnormi tõlgendamisel klassikaliste õiguse tõlgendamise meetodite kasutamist ja üldjuhul ei ole Riigikohus grammatilisest tõlgendamisest tulenevat piiri ületanud. Kuid samas esineb üksikuid lahendeid, kus Riigikohus on teiste õiguse tõlgendamise meetoditega, võrreldes grammatilise tõlgendamise, normi rakendusala laiendanud.

Seega hüpotees, et Riigikohus ei ole kasutanud teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid karistusnormi laiendavaks tõlgendamiseks võrreldes grammatilise tõlgenduse tulemusega, ei leidnud kinnitust.

Määratletuse põhimõtte vastu eksitakse üldjuhul alati, kui normi tõlgendatakse laiendavalt. On ju muude tõlgendusmeetodite kasutamine õigusnormide tõlgendamisel ju eelkõige juristide pärusmaa. Seega alati, kui normi tõlgendatakse laiendavalt lisanduvad sinna, mingid seaduse tekstist otseselt mitte tulenevad asjaolud, mida normi adreassaadid üldjuhul seaduseteksti lugedes ei näe. Samuti on Riigikohus normi kitsendavalt tõlgendades ähmastanud piiri lubatud ja lubamatu käitumise vahel.

Seega ka teine hüpotees, et Riigikohus kasutades teisi klassikalisi tõlgendusmeetodeid ei ole muutnud karistusnormi vähem määratletuks võrreldes grammatilise tõlgenduse tulemusega, ei leidnud kinnitust.

²¹⁷ 3-1-1-93-15 p 96.

The principle of *nullum crimen nulla poena sine lege* and classical legal interpretation methods in the practice of the Supreme Court of Estonia

Summary

Legal interpretation can be classified and systematised in different ways. This Master's thesis focuses on the classical methods for interpreting law. The author has chosen this route because virtually any legal interpretation can be ultimately subsumed under one classical method or another. This classification has withstood the test of time. Such a systematic approach makes it possible to better understand the norm-based arguments on which those who apply the law rely in making their decisions. The Supreme Court has also referred to four classical interpretation methods.

As far as interpretation of penal norms is concerned, the principle of *nullum crimen nulla poena sine lege* (no crime or punishment can exist without a legal ground) is of fundamental importance. It provides the foundation for penal law in countries where the rule of law prevails. *Nullum crimen nulla poena sine lege* encompasses several sub-principles. This principle requires precise delineation of a penal norm and proscribes the use of analogy in penal law and application of unwritten customary law as the basis for punishability of an act or for making a punishment tougher. It is also forbidden to make an act punishable retroactively. In this thesis, the author explores the prohibition on applying analogy and the effect of the specificity requirement on the utilisation of classical legal interpretation methods. The reason for this is that the boundary between analogy and loose interpretation is not clear-cut and understandable to all. Furthermore, it is not always obvious when the court interprets the law and when it assumes the role of a legislator reading its substance into the norms enacted by the legislature and thus violating the specificity principle.

The Supreme Court's decisions are indubitably the most authoritative legal interpretations in Estonia. They are final and cannot be overturned at a higher level. The Supreme Court's decision is binding on the lower courts in each specific court case. Even the European Court of Human Rights cannot overturn the Supreme Court's decision. It can only determine whether the Supreme Court has breached the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Secondly, adjudication of specific court cases is not the only task of the Supreme Court. With its decisions, the Supreme Court sets the

direction for the judicial practice of lower courts. Lawyers should not only be well-versed in legislation but should also be knowledgeable about judicial practice. Clearly, this requirement would not make sense if judges passed their decisions without any reference to earlier court practice. In its decisions, the Supreme Court has often made reference to its earlier decisions regulating similar points. In contrast to common law countries where legal norms are created in the course of administration of justice as judicial precedents, the Supreme Court's decisions do not normally have the same binding force in other court cases as legislation does. In Estonian law, the practice of the Supreme Court is postulated as a source of law only in the Code of Criminal Procedure where subsection 2 (4) stipulates that the sources of criminal procedural law include "decisions of the Supreme Court in issues which are not regulated by other sources of criminal procedural law but which arise in the application of law". This is not to say that decisions of the Supreme Court do not carry any weight in analogous issues in other situations. It would be impracticable for a lower court to make a decision which would run counter to the earlier practice of the Supreme Court. It is very likely that such a decision would be overturned by the Supreme Court. The Supreme Court itself has admitted certain bindingness of its earlier decisions in interpreting penal law. The Supreme Court has found that "although in issues of application of substantive law the Supreme Court's decisions do not create directly valid norms binding on other persons applying the law, the likelihood that the Supreme Court will make similar decisions in similar cases makes the Supreme Court's decisions factually binding, so to say. In view of the above, the situation when opinions and positions which have taken root in judicial practice are ignored in analogous criminal cases, cannot be deemed acceptable. Such actions weaken the authority of administration of justice, undermine legal certainty and pave the way for unequal treatment of people." In legal literature, the interpretation given in the Supreme Court's decision is deemed official and ranks first in the hierarchy of interpretations. Thus, good knowledge of the Supreme Court's decisions is very important for the legal profession from a practical point of view.

The research problem in this Master's thesis is how the principle of *nullum crimen nulla poena sine lege* has affected the use classical interpretation methods in the Supreme Court's decisions in the case of interpretation of norms of the special part of the penal law.

To answer this question, the author has suggested two hypotheses:

- 1) The Supreme Court has not used other classical interpretation methods for loose interpretation of penal norms as compared with the outcome of the grammatical interpretation.
- 2) Using other classical interpretation methods, the Supreme Court has not made penal norms less specific and detailed as compared with the outcome of the grammatical interpretation.

To check these hypotheses, the author has devoted the first two chapters of the thesis to the theoretical overview of legal interpretation methods and the *nullum crimen* principle. The third chapter analyses decisions of the Supreme Court.

The author has arrived at the conclusion that grammatical interpretation establishes the standard interpretation of a legislative provision. Both loose and strict interpretations deviate from the standard one. The ban on analogy stemming from the *nullum crimen* principle raises the question of where the boundary between analogy and loose interpretation should be drawn. The author has come to the conclusion that because this boundary is blurred, the *nullum crimen* principle is best abided by if a penal norm is not interpreted in a broad (loose) manner. For one thing, this is not allowed on account of analogy (there can be no punishment for acts for which no penalties are directly prescribed). For another, this falls foul of the specificity requirement because it is difficult for the addressee of the norm to understand exactly what act is punishable.

Thus, grammatical interpretation of law is the primary and the most important interpretation method. In interpreting penal law norms, other interpretation methods should merely facilitate the understanding of the outcome reached with grammatical interpretation. Other interpretation methods cannot be used to extend the scope of application of a penal norm as compared with the grammatical interpretation method.

Moreover, in the author's opinion, the use of other interpretation methods should not result in the blurring of the boundary between permitted and impermissible behaviour. Such an interpretation would be inconsistent with the specificity principle because addressees of the norm should be able to predict which conduct is punishable and which is not.

The Master's thesis posits that in order to ensure compliance with the *nullum crimen* principle in the use of the classical legal interpretation methods, interpretation of a penal norm should rely on a certain order of priority and certain principles. Grammatical interpretation determines the maximum scope of application for a norm. Systematic and logical interpretation clarifies the definition of the norm. Historical and teleological interpretation methods should not account for extending the scope of application of the norm established with the aid of the above-mentioned methods. Those arguments can be used to narrow the scope of application of the norm as compared with the outcome yielded by the above-mentioned methods.

In the third chapter of the Master's thesis, the author explores how the practice of the Supreme Court is compatible with the conclusions reached in the theoretical overview. For that purpose, the practice of the Criminal Chamber of the Supreme Court in the period between 2010 and 2015 has been analysed.

On several occasions in its decisions, the Supreme Court has made reference to the *nullum crimen* principle, the specificity principle and the ban on analogy as the principles limiting the freedom of interpretation. Likewise, the Supreme Court has found that, by virtue of those principles, grammatical interpretation is in a privileged position compared to other interpretation methods and thus the limits of the norm established by the grammatical interpretation should not be further extended.

In its practice, the Supreme Court has taken the view that an interpretation extending the grammatical interpretation would be inconsistent with the specificity principle. This holds true even if a different interpretation would be more logical and would better protect the legal order. What is important here for the Supreme Court is that everyone should be able to predict what conduct is forbidden and behave accordingly.

When interpreting penal norms in a strict (narrow) manner, the Supreme Court has made those norms more specific and detailed. For example, when reading substance into the notion of "insignificant quantity" mentioned in subsection 418 (1) of the Penal Code, the Supreme Court was guided by the provisions of the Weapons Act pertaining to the quantities of cartridges allowed for holders of weapons permits and the corresponding exact boundary between a significant and insignificant quantity.

However, by narrowing the scope of another penal norm, the Supreme Court has also made this norm less specific and detailed. In interpreting subsection of 306 (2) of the Penal Code, it has been found that the circumstances precluding guilt should also include the cohabite status in addition to the spouse status. But because marriage arising from the Family Law Act is far easier to establish and specify than permanent cohabitation, the Supreme Court has thus extended the notion of "spouse" to cover cohabitees and blurred the limits of the scope of application of the norm.

Despite the decisions mentioned above, the Supreme Court has also extended the scope of application of penal norms when interpreting them. Such an extension has occurred on the basis of various arguments.

Summing up, it can be concluded that, in the practice of the Supreme Court, the *nullum crimen* principle limits the use of classical legal interpretation methods for interpretation of penal norms and, in general, the Supreme Court has not crossed the lines drawn by grammatical interpretation. On the other hand, there are decisions where the scope of application of a norm was extended by other legal interpretation methods as compared with grammatical interpretation.

Thus the hypothesis that the Supreme Court has not used other classical interpretation methods for loose interpretation of penal norms as compared with the outcome of grammatical interpretation has not been confirmed.

The specificity principle is usually violated if a norm is interpreted broadly. The use of other interpretation methods for interpretation of legal norms is primarily the domain of lawyers. Thus, every time a norm is interpreted broadly, certain circumstances which do not directly arise from the legislative text and which the addressees of the norm usually cannot see when reading the text come into play. Likewise, when the Supreme Court interprets a norm narrowly, the boundary between permitted and impermissible conduct is blurred.

The second hypothesis that the Supreme Court, using other classical interpretation methods, makes a penal norm less specific as compared with the meaning of the norm obtained through grammatical interpretation has also not been confirmed.

Kasutatud kirjandus

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996.
2. Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Juridica 2001/Eriväljanne.
3. Ernits, M jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn: Juura 1999.
4. Ernits, M. Tõlgemisest Riigikohtu praktikas. Juridica 2010/IX.
5. Levits, E. Interpretation of Legal Norm and the Notion of „Democracy“ in article 1 of Savtersme (the Constitution). Latvian Human Rights Quarterly 1997/I.
6. Luts, M. Friedrich Carl von Savigny (1779-1861) meetodi- ja süsteemiõpetus: kaitstud 30. septembril 1993 Tartu Ülikooli magistriväitekirjana. Tartu: Fontes Iuris 1994.
7. Luts, M. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? (Diskussioonist juriidilises meetodiõpetuses). Juridica 1996/VII.
8. Luts, M. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. Juridica 1998/III.
9. Madise, Ü jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3.vlj. Tallinn: Juura 2012.
10. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
11. Maruste, R. Põhiseadus ja selle järelevalve: Võrdlevad selgitused. Kommentaarid. Tekstid. Tallinn: Juura 1997.
12. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004.
13. Narits, R. Õigusteaduse metodoloogia, I. Tallinn: Avatud Eesti Fond 1997.
14. Rõss, E. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamisest Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas: Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2014.
15. Schiffauer, P. Wortbedeutung und Rechtsekenntnis. Berlin: 1979 (viidatud: R.Narits. Õigusteaduse metodoloogia, I. Tallinn: Avatud Eesti Fond 1997, lk 77).
16. Sillaots, M. Kohtuniku vabadusest seadusenormi mõtte avamisel. Juridica 1998/I.
17. Sillaots, M. Kohtunikuõigus. Juridica 1998/V. Sillaots
18. Sootak, J (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
19. Sootak, J Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
20. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
21. Sootak, J. Süüteod elu ja tervise vastu. Juridica 2014/VIII.

Kasutatud normatiivaktid

1. Advokatuuriseadus. - RT I, 04.03.2016, 2.
2. Asjaõigusseadus . - RT I, 30.06.2015, 41.
3. Autoriõiguse seadus. - RT I, 01.04.2016, 4.
4. Eesti Vabariigi põhiseadus. Asutava kogu poolt 15. juunil 1920 a. vastuvõetud. - <https://www.riigiteataja.ee/failid/EVPS1920.pdf> (30.04.2016).
5. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.
6. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EÜ) nr 2009/24, 23.aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta.
7. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. VVm – 22.12.2011 nr 180. - RT I, 29.12.2011, 228.
8. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 1996, 11, 34.
9. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. - RT II 1999, 22, 123.
10. Karistusseadustik. - RT I, 17.12.2015, 9.
11. Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. - RT II 2001, 28, 140.
12. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 06.01.2016, 19.
13. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I, 01.12.2015, 4.
14. Perekonnaseadus. - RT I, 12.03.2015, 99.
15. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 11.03.2016, 6.
16. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon RT II 2003, 1, 1.
17. Relvaseadus. - RT I, 19.03.2015, 19.
18. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 10.03.2016, 10.
19. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 12.03.2015, 106.
20. Täitemenetluse seadustik. - RT I, 17.12.2015, 81.
21. Võlaõigusseadus. - RT I, 11.03.2016, 2.
22. ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. - RT II 1996, 19, 84.
23. ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. - RT II 1996, 19, 84

Kasutatud kohtupraktika

EIK 21. jaanuari 2003. a otsus asjas Veeber vs. Eesti nr 2

EIK 25. juuni 2009. a otsus asjas Liivik vs. Eesti

RKKKm 3-1-1-125-13

RKKKo 3-1-1-103-12

RKKKo 3-1-1-119-13 koos kohtunik H.Kiris eriarvamusega.

RKKKo 3-1-1-124-04

RKKKo 3-1-1-14-14

RKKKo 3-1-1-158-05

RKKKo 3-1-1-17-09

RKKKo 3-1-1-21-11

RKKKo 3-1-1-101-07

RKKKo 3-1-1-23-12

RKKKo 3-1-1-29-12

RKKKo 3-1-1-3-09

RKKKo 3-1-1-33-14

RKKKo 3-1-1-34-05

RKKKo 3-1-1-40-11

RKKKo 3-1-1-40-14

RKKKo 3-1-1-46-09

RKKKo 3-1-1-50-13

RKKKo 3-1-1-54-11

RKKKo 3-1-1-57-10

RKKKo 3-1-1-68-06

RKKKo 3-1-1-68-10

RKKKo 3-1-1-71-10

RKKKo 3-1-1-81-06

RKKKo 3-1-1-83-07

RKKKo 3-1-1-84-10

RKKKo 3-1-1-93-15

RKTKo 3-2-1-103-08

TlnRnKo 14.05.2013 nr 1-12-6369

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Andrus Ööbik (03.02.1973)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„*Nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõte ja õiguse tõlgendamise klassikalised meetodid Eesti riigikohtu praktikas“,

mille juhendaja on Mario Rosentau,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2016